

> *Advies en verkenning*

Vormgeving en organisatie van de participatie over de toekomst van Europa

PARTNERS+PRÖPPER
DENKERS EN DOENERS VOOR DE PUBLIEKE ZAAK

Colofon

Deze rapportage is opgesteld in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Vanuit het ministerie zijn de voortgang en kwaliteitszorg begeleid door de Afdeling Democratie (Directie Democratie en Bestuur, Directoraat-Generaal Bestuur, Ruimte en Wonen).

De auteurs zijn dr. Igno Pröpper, Roeleke de Witte MSc, drs. Bart Litjens en Ing. Peter Struik MBA van bestuurskundig onderzoek- en adviesbureau Partners+Pröpper te Vught (www.partnersenpropper.nl)

Vught, 16 november 2020

Voorblad

Foto door Oleg Magni via Pexels

Inhoudsopgave

o	Introductie	1
	Aanleiding	1
	Vraagstelling.....	1
	Ambities, uitvoeringskracht en verwachtingen.....	1
	Leeswijzer.....	2
	Deel 1: Advies	3
1	Beoogde resultaten van participatie	3
2	Kwaliteitscriteria voor het participatieproces.....	3
3	Scenario's voor participatie	10
3.0	Introductie.....	10
3.1	Ambitieniveau naar trede op de participatieladder	10
3.2	Ambitieniveau naar betrokkenheid	12
3.3	Ambitieniveau naar belevingswereld	16
3.4	Ambitieniveau naar doelgroepen	16
3.5	Vijf realistische scenario's.....	17
3.6	Advies	18
4	Ontwerp, organisatie en uitvoering van de participatie	20
4.1	Kies een passende aanpak voor de participatie	20
4.2	Organiseer een verkenning vooraf	23
4.3	Richt een bouwwerk in voor alle participatieresultaten	23
4.4	Stimuleer en bewaak objectieve informatievoorziening.....	23
4.5	Kies een sobere aanpak door aan te sluiten bij bestaande mogelijkheden	24
4.6	Richt een programmateam in voor ontwerp, organisatie en uitvoering.....	25
5	Beantwoording van de deelvragen	26
	Deel 2: Verkenning (online) platforms en werkvormen	28
1	Burgerplatforms	28
1.1	Algemene platforms.....	28
1.2	Platforms toegespitst op prioriteiten in de Staat van de Europese Unie.....	32
1.3	Platforms voor specifieke doelgroepen	33
2	Participatiewerkwijzen.....	37
	Bijlage: bronnen.....	42

o Introductie

Aanleiding

Nederland bereidt zich voor op deelname aan de Conferentie Toekomst van Europa. Een kernelement van de conferentie is de betrokkenheid van burgers bij de Europese Unie, ofwel 'Europa dichterbij de burger te brengen'.

- Het idee voor een Conferentie over de Toekomst van Europa is door toenmalig kandidaat Commissievoorzitter Von der Leyen op 16 juli 2019 voorgesteld in haar toespraak voor het Europees Parlement, de 'political guidelines'. De Europese Commissie wil met de conferentie een open, inclusief, transparant en gestructureerd debat met burgers faciliteren rondom sleutelprioriteiten en –uitdagingen.
- De Conferentie zal waarschijnlijk eind 2020 van start gaan met een looptijd van 2 jaar. Over de precieze opzet, structuur, reikwijdte en timing geven de verschillende Europese instanties mogelijk eind 2020 een gezamenlijke verklaring.
- De uitkomsten en aanbevelingen van de conferentie zullen (hoogstwaarschijnlijk) tijdens het Franse voorzitterschap van de Raad gepresenteerd worden (in de eerste helft van 2022). Hierna zullen de Europese instituties zich buigen over de vervolgstappen.

Het kabinet steunt het initiatief van de conferentie en heeft in een brief aan de Tweede Kamer de uitgangspunten voor de Nederlandse inzet geformuleerd.¹ Ter voorbereiding op de Conferentie over de Toekomst van Europa vraagt het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties naar een verkenning om de burgerbetrokkenheid mogelijk te maken.

Vraagstelling

Hoe kun je op een goede manier burgers betrekken bij de Conferentie over de toekomst van Europa – passend bij uitgangspunten van het kabinet? Wat zijn dan toepasselijke mogelijkheden of scenario's?

De door het kabinet gestelde uitgangspunten laten zich vertalen in beoogde resultaten van participatie en kwaliteitscriteria voor het participatieproces.

Ambities, uitvoeringskracht en verwachtingen

In de kabinetsbrief en de opdracht voor dit traject staan duidelijke ambities ten aanzien van het betrekken van burgers bij de Conferentie over de Toekomst van Europa. Het kabinet wil een open, inclusief, transparant debat met burgers – waarbij alle deelnemers kunnen participeren als gelijkwaardige partners.

Het proces dient de betrokkenheid van burgers bij Europa te vergroten en bij te dragen aan draagvlak voor Europese besluiten. Dit proces moet bovendien voldoen aan kwaliteitseisen, zoals een goede terugkoppeling van de resultaten, een inclusief proces en representatieve participatie.

¹ Minister van Buitenlandse Zaken, 'Kabinetsinzet voor de Conferentie over de toekomst van Europa', brief aan de Tweede Kamer, 14 februari 2020.

Tegelijkertijd wil het kabinet niet te hoge verwachtingen wekken en staat het een lichte en sobere aanpak voor.

We ervaren een uitdagend spanningsveld tussen de gestelde ambities en de wens voor een sobere aanpak.

We weten uit jarenlange ervaring dat het betrekken van burgers veel vraagt. Dat geldt voor participatie in straten, buurten en wijken. Dat geldt zeker voor grootschalige participatie. Onze ervaring is ook dat goede participatie de nodige aandacht vraagt voor het maken van de juiste afwegingen en een passende vormgeving van het proces. Dat is nodig om verwachtingen waar te maken en de gestelde doelen te realiseren. Naast de keuze van passende participatie-instrumenten moet je aan meer zaken aandacht besteden, zoals:

- Op een goede manier richten van de inhoudelijke inzet – afgestemd op de belevingswereld en interesse van beoogde deelnemers.
- Signaleren of is voldaan aan voorwaarden voor goede participatie. Creëren van de juiste context om te voldoen aan deze voorwaarden, zoals de voorwaarden 'openheid', 'constructieve relatie' en 'voldoende personele capaciteit en hulpmiddelen'.
- Op een goede wijze modereren van de participatie, resultaten vasthouden en communiceren.
- Een goede relatie onderhouden met deelnemers tussentijds en na afloop.
- Het formeren van een goede uitvoeringsorganisatie om dit alles mogelijk te maken.

Met dit advies willen we daaraan bijdragen.

Leeswijzer

Deel 1: Advies

Een advies om de participatie voor de toekomst van Europa te organiseren:

- 1 Het doel en de beoogde resultaten van burgerbetrokkenheid – gericht op het organiseren van een vruchtbare dialoog.
- 2 Beoogde resultaten van participatie en kwaliteitscriteria voor het participatieproces.
- 3 Ambitieniveaus en een aantal reële scenario's voor participatie.
- 4 Een leidraad voor ontwerp, organisatie en uitvoering van de participatie.
- 5 Beantwoording van de deelvragen.

Deel 2: Verkenning (online) platforms en werkvormen

Een overzicht van mogelijkheden aan platforms en werkvormen om gebruik van te maken bij de Conferentie over de toekomst van Europa.

- 1 Burgerplatforms.
- 2 Vormen, methoden en technieken voor participatie.

Deel 1: Advies

1 Beoogde resultaten van participatie

De conferentie richt zich op de toekomst van Europa op de middellange termijn (3 tot 5 jaar). De inzet is een vruchtbare dialoog – met een zo divers mogelijk deelname. Het gaat om burgers maar ook om het maatschappelijke middenveld – maatschappelijke organisaties en bedrijven. Het is wenselijk dat groepen meedoen die doorgaans niet deelnemen of ondervertegenwoordigd zijn.

De beoogde resultaten zijn:

- Interessante en betekenisvolle lessen voor de toekomst van de Europese Unie. Het kabinet geeft aan dat een zwaartepunt moet liggen op het bijdragen aan inhoudelijke resultaten van Europees beleid.
- Draagvlak onder de burgers/ deelnemers voor de uitkomsten van de conferentie en voor de op grond hiervan te maken (beleids)keuzes: deelnemers geven aan dat ze goed gehoord zijn, ze begrijpen de gemaakte afwegingen en zij steunen het resultaat.
- Een grotere betrokkenheid bij Europa – breed in de samenleving. De beoogde deelnemersgroepen worden ook werkelijk bereikt en zij voelen zich meer betrokken.
- Het agenderen van Nederlandse doelen in de Europese Unie en het behartigen van Nederlandse belangen.

2 Kwaliteitscriteria voor het participatieproces

Het kabinet noemt een groot aantal uitgangspunten voor de vormgeving van de participatie. We vertalen deze in de beoogde resultaten van participatie en kwaliteitscriteria voor het participatieproces.

De afgelopen decennia zijn veel werkvormen of methoden en technieken van participatie ontwikkeld en uitgetoetst. Goede participatie vraagt meer dan een 'instrumentele inzet van technieken'.

(1) Aansluiten bij de belevingswereld en interesse van de burger (beoogde participant)

Start-, richt- en eindpunt van participatie worden gevormd door:

- De belevingswereld en interesse van de burger (wat 'raakt' iemand?).
- De maatschappelijke situatie die voor hem/ of haar betekenisvol is als verbinding naar Europa.
- Concrete maatschappelijke opgaven die verschil maken voor deze burger en waarvan het succes of falen merkbare consequenties voor deze burger heeft.

De thematiek, de vraagstelling en de communicatie dienen hierop aan te sluiten.

(2) Dialoog vraagt over en weer in elkaar verdiepen

Het resultaat van de participatie moet meer zijn dan een meningspeiling of het ophalen van sentimenten over de Europese Unie. Het gaat om dialoog.

Dialoog vraagt inleven en verdiepen in elkaar: interesse in elkaar, luisteren naar elkaar, elkaar willen begrijpen, in elkaar kunnen verplaatsen.

Over en weer in elkaar verdiepen vraagt ook om neutrale informatie over het onderwerp om tot beeldvorming en oordeelsvorming te komen. Als iemand weinig van de Europese Unie weet en daar tot nu toe weinig interesse voor heeft, hoe kom je dan met zo iemand tot een zinvol gesprek over Europa?

(3) Openheid

In de eerste plaats **inhoudelijke openheid**. Er is ruimte voor elke inbreng van participanten die zij vanuit hun belevingswereld relevant vinden voor de toekomst van Europa. Er moet met andere woorden eerst een 'open ronde' zijn. Daarna kan er wél ingezoomd worden/ kan de focus ingeperkt worden op zaken waar het kabinet expliciet de aandacht op wil richten – zoals de inhoud en de resultaten van Europees beleid.

In de tweede plaats **openheid voor deelname door burgers**. Iedereen heeft toegang en kan meedoen. Er zijn geen drempels voor constructieve deelname.

Openheid is tweezijdig: ook van deelnemers wordt op zijn minst enige openheid qua houding verwacht. Dit betekent de bereidheid om te luisteren naar de inbreng van anderen en de bereidheid om je over en weer in elkaars standpunt te verdiepen. Deze participatie is bijvoorbeeld niet bedoeld voor actievoeren en biedt geen ruimte aan 'verstoorders'. Wat betreft dit laatste is het zaak om 'trollen' te weren en alert te zijn op buitenlandse inmenging (zie verder hoofdstuk 4).

In de derde plaats **openheid in termen van een transparant proces**. De aanpak en werkwijze zijn doorzichtig. Iedereen kan het proces goed volgen. Dit betekent dat voor iedereen duidelijk is hoe je kunt deelnemen, wat de aanpak en procedures zijn, wat de resultaten zijn, wat daarmee gebeurt en wie daarover gaan.

(4) Actieve inzet om diverse groepen te betrekken ('inclusieve aanpak')

Beoogde deelnemers zijn:

- Burgers.
- Maatschappelijke organisaties.
- Bedrijven.

Het is wenselijk dat een zo representatief mogelijke groep deelneemt wat betreft geslacht, gender, leeftijd, opleidingsniveau, migratieachtergrond, et cetera. Wens is ook dat participatie voorziet in ideeën over de toekomst van Europa (inhoudelijke verrijking) en iedereen kan meedoen.

Representativiteit van deelname is relevant voor meningspeiling. Niet per sé voor het doel van inhoudelijke verrijking of een inclusieve aanpak. Evenmin is het betrekken van zoveel mogelijk deelnemers een doel op zich – om daarmee ook te waken voor 'symbolische' resultaten:

Representatief	<i>De duiding van het resultaat telt.</i> Dit is relevant voor meningspeiling onder de Nederlandse bevolking.
Selectie voor inhoudelijke verrijking	<i>De kracht van het idee telt</i> – ook als één deelnemer het idee inbrengt.
Inclusief	<i>Meedoen aan de participatie telt.</i> Iedereen kan meedoen en daarvoor bestaan geen drempels.

Diverse factoren verlichten of verzwaren de ambitie van het bereiken van inclusie en de toegang tot de belevingswereld van burgers. Naarmate er meer verzwarende factoren zijn, vraagt vruchtbare participatie meer moeite. Dit vraagt een bewuste afweging van het ambitieniveau en inzet/middelen passend bij het ambitieniveau:

Verlichtende factoren <i>Relatief lage drempels voor (vruchtbare) participatie</i>	Verzwarende factoren <i>Relatief hoge drempels voor (vruchtbare) participatie</i>
Mannen van middelbare leeftijd met een hoge opleiding ('participatietijgers') <i>(NB de 'traditionele groep' die vaak is oververtegenwoordigd bij participatietrajecten)</i>	Groepen die vaak ondervertegenwoordigd zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Jongeren • Mensen met een (niet-Westerse) migratieachtergrond • Vrouwen • Lager opgeleiden • Laaggeletterden • Mensen die de gesproken taal niet goed beheersen
Mensen die in de dagelijkse praktijk bewust de consequenties van Europese maatregelen, subsidie of andere bemoeienis ervaren	Mensen die in de dagelijkse praktijk niets ervaren van Europa (dus vanuit hun belevingswereld)
Mensen die zelf betrokken zijn/ een bijdrage leveren aan concrete maatschappelijke opgaven (van lokaal tot mondiaal)	Mensen die niet zelf actief zijn met concrete maatschappelijke opgaven
Lobby- en actiegroepen rond concrete maatschappelijke opgaven (al dan niet nu al actief richting de Europese Unie) Mensen die op een andere wijze al actief zijn in politieke participatie	Mensen die niet actief zijn in politieke participatie
Mensen die geïnteresseerd zijn in de Europese Unie	Mensen die niet geïnteresseerd zijn in de Europese Unie
Mensen die vanuit een abstractere maatschappijvisie interesse hebben om daarover te praten	Mensen die zich niet bezig houden met abstractere maatschappijvisies en/ of die daar niet over willen praten
Mensen met positieve grondhouding richting omgeving, de politiek en/ of de Europese Unie	Mensen met negatieve grondhouding jegens hun omgeving, de politiek en/ of de Europese Unie
Mensen die mentale ruimte hebben om mee te doen	Mensen die kampen met persoonlijke problemen en in een 'overlevingsstand staan'

Tabel 2.1: verlichtende en verzwarende factoren voor inclusieve participatie.

(5) Duidelijke inhoudelijke inzet

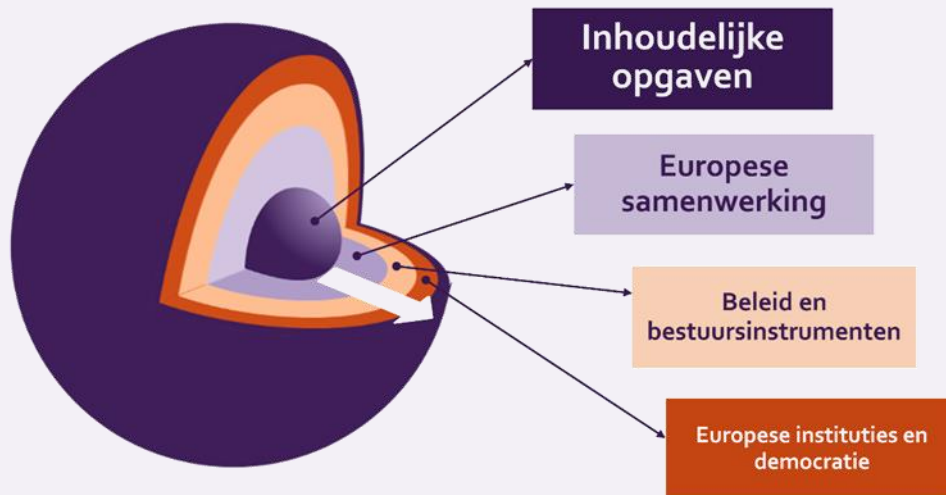
Centraal staat de toekomst van de Europese Unie. De inzet voor dialoog wordt ontleend aan relevante opgaven voor de Europese Unie. Het kabinet zet in op vijf prioriteiten:

- Slagvaardige Europese migratieaanpak door het beheersen en controleren van irreguliere migratie.
- Toekomstgerichte agenda voor een veilig Europa.
- Sterke en duurzame Europese economie die bescherming biedt.
- Effectief Europees klimaatbeleid.
- Een EU die eigen belangen en waarden verdedigt in de wereld.²

² Minister van Buitenlandse Zaken, 'Kabinetsinzet voor de Conferentie over de toekomst van Europa', brief van 14 februari 2020, pagina 4.

Het criterium 'inhoudelijke openheid' betekent dat participanten ruimte krijgen om ook andere onderwerpen in te brengen (zie punt 3 'openheid').

Het is raadzaam snel concreet te worden door aan te sluiten bij de belevingswereld van burgers. We zien een aantal schillen voor een gestructureerde en zinvolle dialoog.

Figuur 2.1: voeren van een zinvolle dialoog aan de hand van vier schillen.

De **inhoudelijke opgaven** staan centraal en vormen de kern van de dialoog:

- Wat is de opgave precies?
- Hoe is de huidige situatie van de opgave? Waar komen we vandaan (verleden)?
- Hoe relevant is de opgave voor mij of mijn omgeving?
- Wat helpt om de opgave te realiseren?
- Wat hindert om de opgave te realiseren?

Focus: Europese Unie voor het realiseren van concrete, maatschappelijke opgaven

Vertaling van de centrale inhoudelijke thema's van het kabinet kan op drie niveaus plaatsvinden:

- **Lokale opgaven.** Denk aan vraagstukken op gebied van stikstof voor boeren of de bouw, de bouw van een asielzoekerscentrum, het opwekken van duurzame energie. Aan de hand van deze opgaven kun je ontdekken wat de Europese Unie bijdraagt in je persoonlijke belevingswereld.
 - > Een optelsom van lokale resultaten is ook een Europees resultaat.
 - > Zo is een klimaatbeleid dat op verschillende lokale plekken wordt ingevoerd in feite ook een Europese onderneming die bijdraagt aan Europese doelen.
- **Macro opgaven voor de gehele Europese Unie.** Denk aan regelgeving betreffende mensenhandel of economische verdragen.
- **Europese opgaven als onderdeel van mondiale opgaven.** Denk aan vraagstukken op het gebied van handelsverdragen, klimaatregelgeving en mensenrechten.

De inhoudelijke opgave is het centrale focuspunt. Je werkt vervolgens van binnen naar buiten: Welke bijdrage kunnen de drie andere schillen bieden aan het realiseren van de inhoudelijke opgaven?

Wat kan **Europese samenwerking** betekenen voor realisatie van de inhoudelijke opgaven?

- Samenwerking tussen inwoners?
- Samenwerking tussen steden?
- Samenwerking tussen bedrijven?
- Samenwerking tussen maatschappelijke organisaties?
- Samenwerking tussen regio's?
- Samenwerking tussen landen?
- Samenwerking tussen andere partijen ... ?

Hoe kan de Europese Unie de inhoudelijke opgaven én de samenwerking faciliteren met **beleid en bestuursinstrumenten**?

- Wetten, regelgeving, richtlijnen?
- Subsidies?
- Communicatie?
- Kennis?
- Opbouwen en faciliteren van netwerken?

Bij deze schil is denkbaar dat deelnemers allerlei interessante observaties, ideeën en antwoorden formuleren over instrumenten die de Europese Unie kan inzetten. Deze verdienen het als resultaat herkend en vastgehouden te worden. Zo kan een observatie zijn dat de Europese Unie veel richtlijnen op maatregelniveau stelt. Een idee kan zijn dat de Europese Unie in de toekomst meer richtlijnen op doelniveau stelt (gericht op het realiseren van doelen of maatschappelijk effecten). Om daarmee ook innovatie en samenwerking te stimuleren die bijdragen aan het bereiken van de Europese doelstellingen.

Wat vragen we van **Europese instituties en democratie**? Samenwerking én bestuursinstrumenten hangen af van de instituties en democratie waarbinnen de opgaven gerealiseerd moeten worden.

- Welke instituties zijn dienend voor effectieve samenwerking met het oog op het realiseren van de gestelde opgaven?
- Wie besluiten daarover?
- Hoe komen deze besluiten tot stand?

(6) Terugkoppeling van concrete resultaten

Een wens is een goed functionerend feedbackmechanisme. Participatie moet bijdragen aan concrete resultaten. De inzet is niet 'participatie om de participatie'. Het is zaak transparant overzicht op resultaten te organiseren.

Dit vraagt **verzamelen, ordenen en transparant ontsluiten** van alle resultaten.

- De vier schillen onder punt 5 ('inhoudelijke inzet') bieden een kapstok om de resultaten voor iedereen transparant in beeld te brengen.
- Op basis van overzicht kan participatie gericht voortbouwen op de resultaten van anderen/ de resultaten tot nu toe.
- Een landelijk of eventueel Europees platform kan transparant overzicht op de resultaten faciliteren.

Organisatie en capaciteit voor het scheppen van overzicht. Dit is nodig – zeker als participatie op allerlei plekken, door allerlei partijen zowel online als fysiek plaatsvindt (door ministeries, decentrale overheden, vanuit het onderwijs et cetera).

- Het kabinet kan zich voorstellen dat een 'lichaam wordt opgericht voor coördinatie en aansturing van de inbreng aan de algemene vergadering'.³
- Denkbaar is ook dat een landelijk programma- of kernteam zich richt op coördinatie en aansturing van de participatie en resultaten in Nederland (zie verder hoofdstuk 4).

Handige en bestaande **ICT-gereedschappen** (inclusief artificiële intelligentie) die daarbij ondersteunen:

- Online verzamelen en opslaan van een grote hoeveelheid gestructureerde en ongestructureerde informatie.
- Ordenen, (tekst)analyse en inzichtelijk presenteren van resultaten.
- Faciliteren van gezamenlijk bouwen en gezamenlijke meningsvorming.

Tijdige en concrete terugkoppeling. Deelnemers ontvangen binnen een redelijke tijdsperiode overzicht over de resultaten:

- Wat levert de participatie op en hoe kan ik mijn bijdrage daarin herkennen?
 - > Hoe en waar landt de eigen inbreng?
 - > Hoe draagt eigen inbreng en die van anderen bij aan Europese opgaven en vraagstukken?
 - > Waar blijkt dit concreet uit? Het Kabinet wenst vertaling van ideeën naar concrete en uitvoerbare aanbevelingen.
- Communicatie en informatie sluiten aan op de deelnemers. Ook op mensen met een lage opleiding, laaggeletterden, mensen die de gesproken taal niet goed beheersten et cetera (Zie ook onder punt 5, 'inhoudelijke inzet').

Van idee tot tastbaar resultaat: een lange adem

De participatie over de toekomst van Europa richt zich op Europees beleid en de wetgevingsagenda. Niets geeft zoveel energie als het realiseren van zichtbare resultaten waar je meteen wat van merkt. De doorlooptijd van Europees beleid en wetgeving is heel lang. Terugkoppeling en communicatie vragen daarom extra inzet en aandacht. Het vraagt bijvoorbeeld dat je op zoek gaat naar betekenisvolle mijlpalen om terugkoppeling te organiseren.

We illustreren dit als volgt:

Stap	Doorlooptijd
Conferentie over de toekomst van Europa	2 jaar
Voorleggen rapportage met beoogde doorwerking op de wetgevingsagenda en behandeling door de Europese Raad	1 jaar
Opstellen en behandeling van beleid en wetten	1 tot 3 jaar
Invoeren en uitvoeren van beleid en wetten	1 tot 3 jaar
Doorwerking en merkbare maatschappelijke effecten	1 tot 3 jaar
Doorlooptijd van participatie tot concreet resultaat:	6 tot 12 jaar

Participatie als opmaat voor **permanente participatie en leren**. Het kabinet wil de Europese Unie dichter bij de burger brengen. Dat vraagt om een herhaalde inzet met een blijvend resultaat.

- De conferentie biedt een basis om structureel op voort te bouwen. Na twee jaar gaat de conferentie dan als het ware gewoon door.
- Bij de wens voor een efficiënt proces past ook dat investeringen langer kunnen renderen (zie ook punt 8, 'efficiënte vormgeving van de participatie').

³ Minister van Buitenlandse Zaken, 'Kabinetsinzet voor de Conferentie over de toekomst van Europa', brief van 14 februari 2020, pagina 5.

(7) Gewekte verwachtingen waarmaken

Het kabinet wil niet te hoge verwachtingen wekken. Dat vraagt om helderheid over de verwachtingen die burgers mogen hebben:

- Duidelijk van tevoren aangegeven wat de rol van burgers is in het participatietraject:
 - > welke werkvormen gehanteerd worden;
 - > wat hun invloed is en waar die uitgeoefend kan worden;
 - > hoe uiteindelijk de besluitvorming in zijn werk gaat.
- Ruimte voor reeds bestaande thema's als ook thema's die nog niet geagendeerd zijn.
- Verwachtingen ook waarmaken en resultaten terugkoppelen (zie onder punt 6, 'terugkoppeling/merkbare resultaten').

(8) Efficiënte vormgeving van participatie

- Participatie wordt zoveel mogelijk gericht op reeds bestaande participatiemanieren, –instrumenten en –platforms.
- Daartoe wordt een inventarisatie gemaakt van de best passende, bestaande platforms en participatiewerkwijzen. (Zie deel 2 van deze rapportage).

3 Scenario's voor participatie

3.0 Introductie

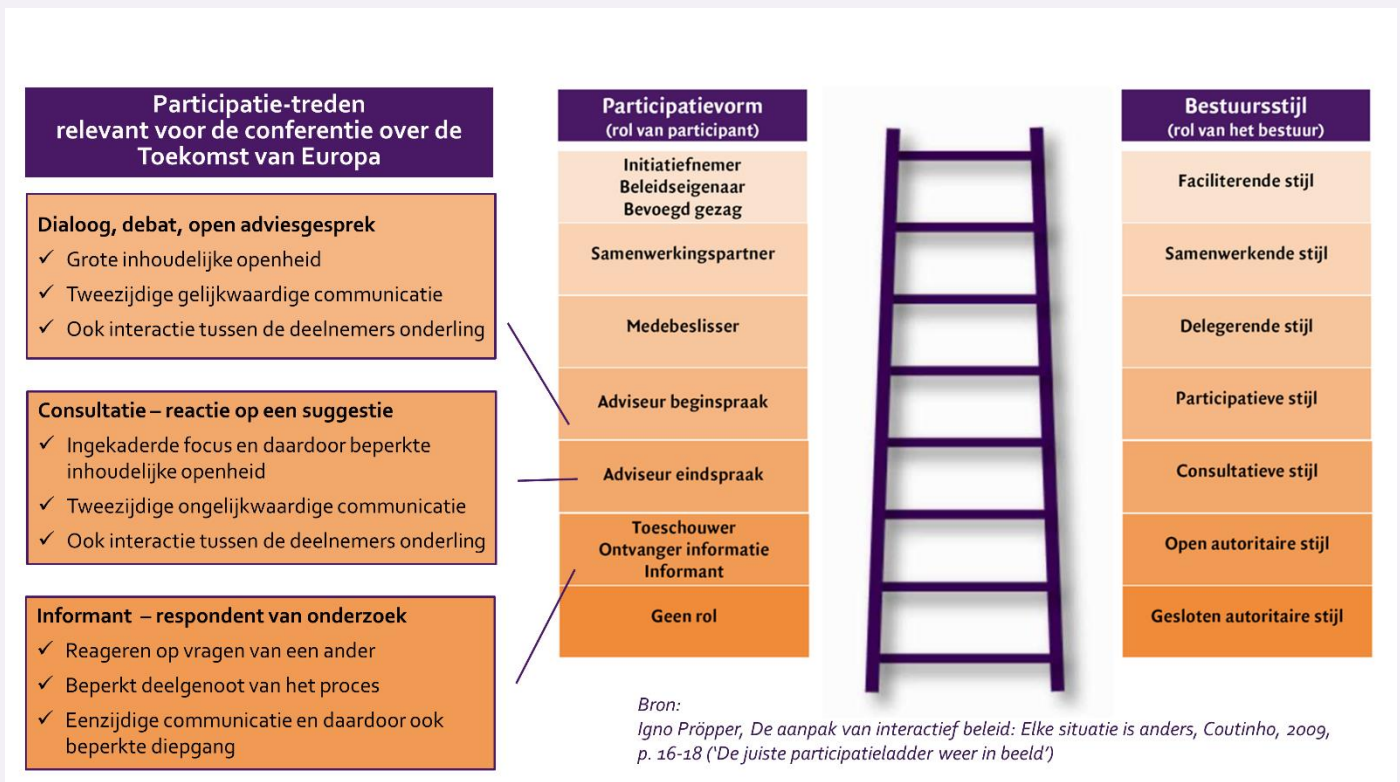
Het is wenselijk een aantal scenario's voor participatie op te stellen om zodoende 'keuzemogelijkheden' te kunnen bieden. We formuleren een aantal scenario's met een oplopend ambitieniveau.

Het ambitieniveau kan op twee manieren groeien:

- **De vorm van participatie** – bij een hogere trede op de participatieladder is er sprake van meer inhoudelijke openheid en is de rol van participant groter.
- **Het beoogde resultaat** in termen van betrokkenheid van burgers bij de Europese Unie.

3.1 Ambitieniveau naar trede op de participatieladder

Voor de Conferentie over de toekomst van Europa komen drie treden op de participatieladder in aanmerking. Zie de onderstaande figuur.

Figuur 3.1: ambitieniveau naar trede op de participatieladder.

(1) Dialoog, debat, open adviesgesprek

Het kabinet sluit aan bij de opzet van de Europese Commissie voor een open, inclusief, transparant en gestructureerd debat met burgers waarbij alle deelnemers participeren als gelijkwaardige partners.⁴ Wat ons betreft betekent dit ook een dialoog waarbij gesprekspartners over en weer

⁴ Minister van Buitenlandse Zaken, 'Kabinetsinzet voor de Conferentie over de toekomst van Europa', brief van 14 februari 2020, pagina 1.

moeite doen zich in elkaar te verdiepen (zie ook hoofdstuk 1 en 2). Dit vraagt een grote investering in 'relatieopbouw' en vraagt bewuste inzet om in connectie te komen met de participanten:

- Goed aansluiten op de belevingswereld van deelnemers.
- Hiervoor moeite te doen. Een geslaagde connectie en dialoog ontstaan meestal niet vanzelf.
- Je moet (veel) meer moeite doen naarmate je moeilijk bereikbare doelgroepen wilt bereiken. Naarmate er meer verzwarende factoren zijn vraagt participatie meer moeite en daarmee ook een grotere investering om de ambities waar te maken (zie ook tabel 2.1).

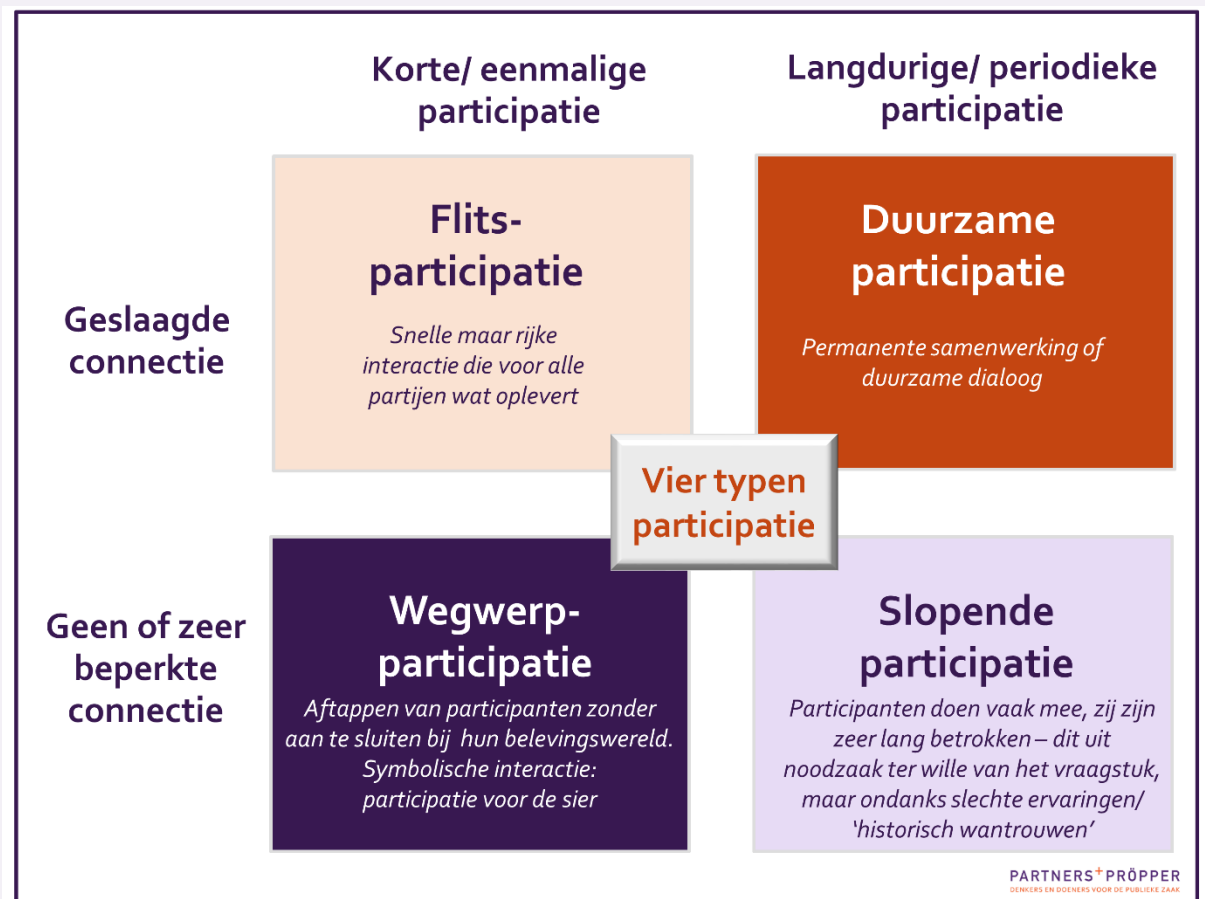
Twee typen participatie lenen zich op voorhand voor participatie vanuit een goede connectie met deelnemers:

- **'Flits-participatie'** door het organiseren van snelle maar rijke interactie die voor alle partijen wat oplevert. Flits-participatie organiseer je eenmalig of kortlopend.
- **'Duurzame participatie'** als een permanente samenwerking of duurzame dialoog. Duurzame participatie organiseer je langdurig of periodiek.

Organiseren van duurzame participatie vraagt een hoger ambitieniveau dan flits-participatie. Het realiseren van een duurzame dialoog vraagt ook meer inzet en middelen.

Als je kiest voor dialoog, debat of een open adviesgesprek, dan schep je verwachtingen. Als je deze niet waarmaakt, dan bereik je averechtse resultaten: wegwerpparticipatie of slopende participatie.

NB: Dit zijn geen opties, maar onwenselijke uitkomsten die je moet voorkomen.

Figuur 3.2: Vier typen participatie (Partners+Pröpper).

(2) Consultatie – reactie op een suggestie

Bij consultatie raadpleegt de organisator van participatie deelnemers over een bepaalde suggestie, zoals een visie, een plan, een idee, een stelling. De interactie is weliswaar tweezijdig, maar ongelijkwaardig. Deelnemers reageren of spreken zich uit binnen de scope of afbakening die de

organisator bepaalt. Van de organisator vraagt dit om een concreet uitgewerkt voorstel waar deelnemers iets zinnigs over kunnen zeggen. Van de organisator vraagt dit ook een zekere inhoudelijke openheid: bereidheid om dit voorstel aan te passen en om de inbreng van deelnemers op waarde te schatten. Nodig is ook inzicht te geven in hoe de bijdrage van de deelnemers doorwerkt op beleid of besluitvorming.

Consultatie vraagt ook dat deelnemers onderling in staat en bereid zijn met elkaar het gesprek aan te gaan. Dit gesprek vindt plaats binnen de afbakening die de organisator stelt. Deelnemers geven zo inzicht in hun afwegingen voor of tegen het voorstel van de organisator en waarom dat zo is. Voor deelnemers is vervolgens ook belangrijk te horen wat er met hun inbreng gebeurt: hoe draagt dit bij aan de afwegingen en beslissingen die uiteindelijk worden gemaakt? Hoe is de inbreng van de deelnemers gewogen?

(3) Onderzoek – respondent van onderzoek

Bij onderzoek tapt de organisator burgers eenzijdig af. Zij verschaffen informatie over hun wensen, opvattingen of opinies. Strikt genomen is daarmee geen sprake van open participatie. Burgers zijn vooral informant en verder niet betrokken bij de totstandkoming van beleid of besluiten van de organisator – hooguit als toeschouwer.

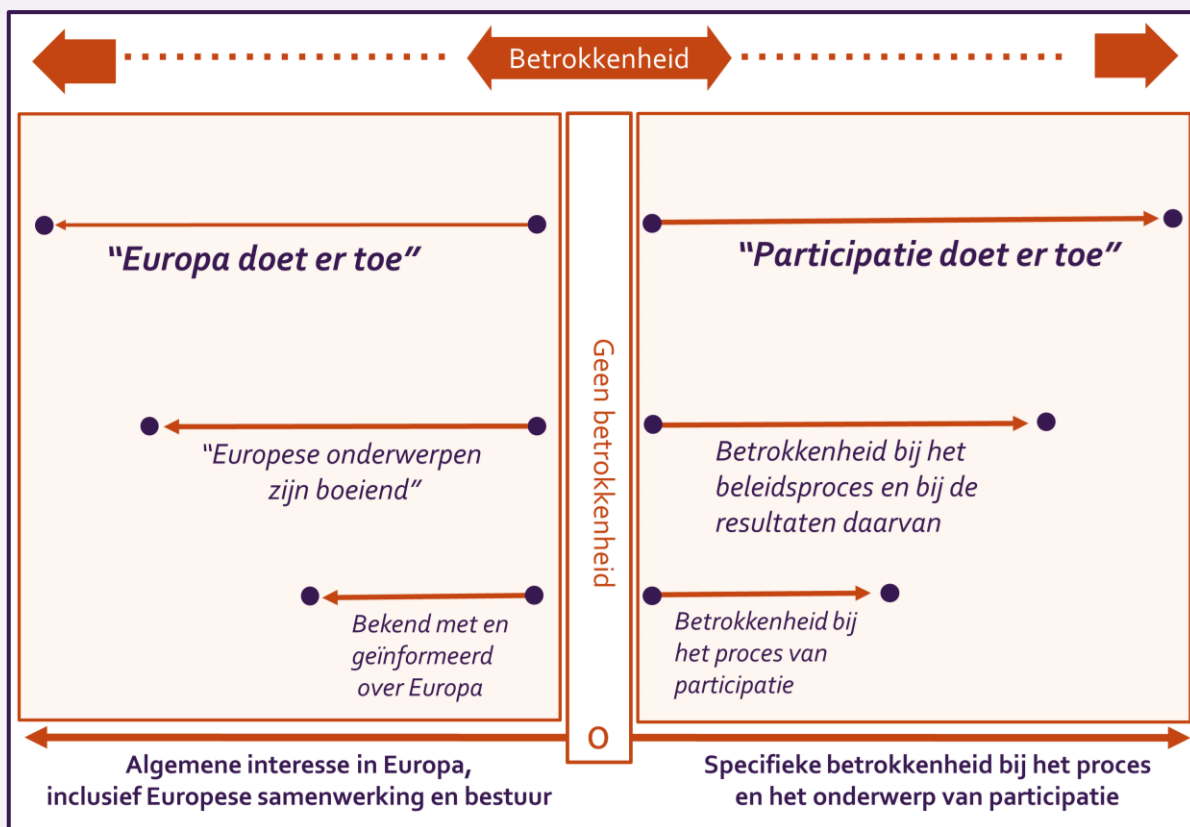
De inhoudelijke openheid is beperkt. De organisator van onderzoek bepaalt het beleid zelf en wil daarbij geen participanten als adviseur betrekken. Openheid in termen van een transparant proces is eveneens beperkt. Over gebruik en doorwerking van onderzoek op beleid en besluitvorming legt de organisator verder geen verantwoording af aan de respondenten – eventueel worden deelnemers wel over het onderzoek en de uitkomsten daarvan op de hoogte gehouden.

3.2 Ambitieniveau naar betrokkenheid

Naast de trede op de participatieladder wordt het ambitieniveau ook bepaald door het beoogde resultaat – in termen van de gewenste betrokkenheid van deelnemers. Wat zie je als deelnemers succesvol zijn betrokken? Waar zet je op in en wat is dan het resultaat?

We onderscheiden twee invalshoeken voor de betrokkenheid (zie figuur 3.3):

- A Algemene interesse in Europa, inclusief Europese samenwerking en Europees bestuur.
- B Specifieke betrokkenheid bij het proces en het onderwerp van participatie.

Figuur 3.3: Ambitieniveaus naar betrokkenheid.

(A) ALGEMENE INTERESSE IN EUROPA INCLUSIEF EUROPESE SAMENWERKING EN BESTUUR

Betrokkenheid van deelnemers komt tot uitdrukking in de interesse van deelnemers in de Europese Unie. We zien op voorhand drie ambitieniveaus:

- 1 Participanten zijn bekend met of geïnformeerd over Europa. Dit kan ook een educatief doel zijn.
- 2 Participanten zijn bekend en geïnformeerd én Europese onderwerpen gaan leven en boeien de participanten.
- 3 Participanten ervaren dat de Europese Unie er werkelijk toe doet en zij voelen zich daarbij betrokken. Desgevraagd vertellen zij dat ook!

NB: dat de Europese Unie er werkelijk toe doet betekent niet dat deelnemers alleen een positief beeld hoeven te hebben. Inzet van het gesprek zijn belangrijke maatschappelijke opgaven. Hierover kan je andere persoonlijke én politieke opvattingen hebben. Deze hoeven niet overeen te komen met de uiteindelijke beleidskeuzes van de Europese Unie – deze zijn immers ook politiek gekleurd.

(B) SPECIFIEKE BETROKKENHEID BIJ HET PROCES EN ONDERWERP VAN PARTICIPATIE

Bij deze invalshoek gaat het om betrokkenheid van participanten bij het proces van participatie en het onderwerp dat daarin centraal staat. We onderscheiden drie ambitieniveaus:

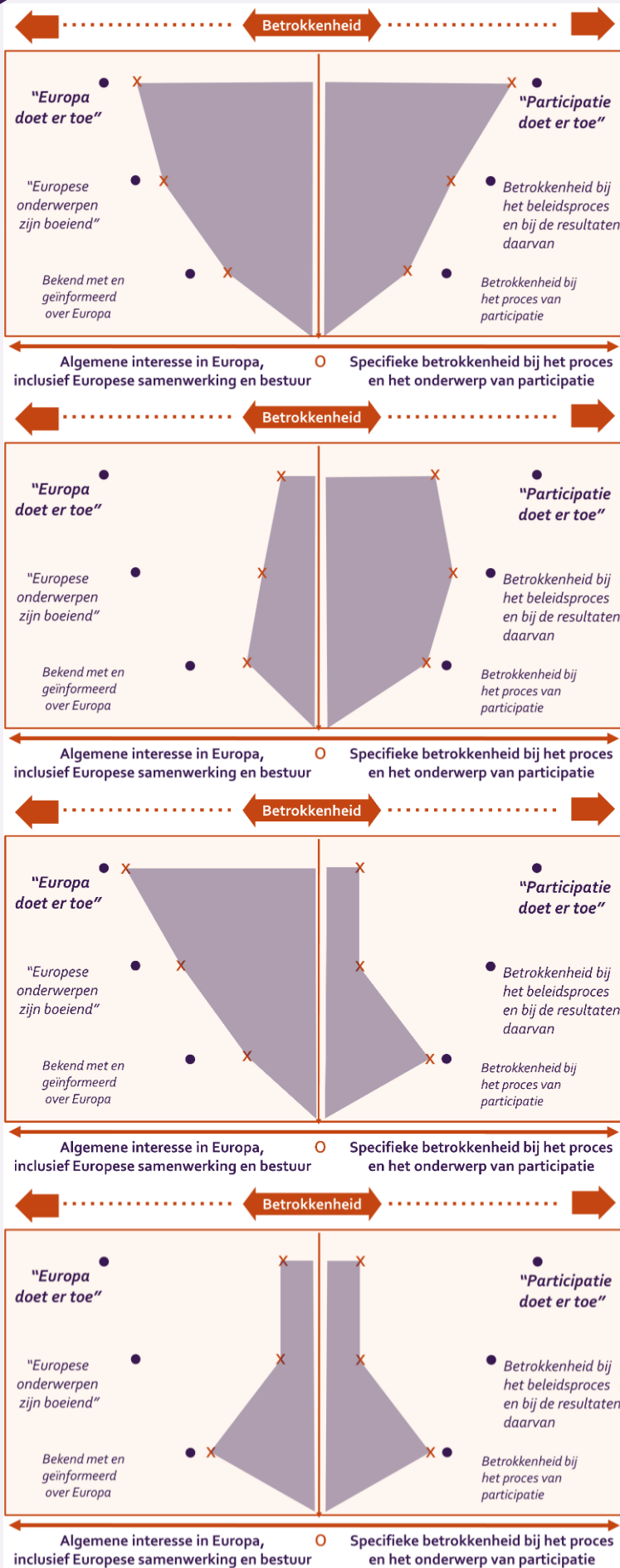
- 1 Participanten zijn betrokken bij het proces van participatie. Zij doen mee. Participanten krijgen de gelegenheid om in te brengen wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van de Europese Unie. Of en hoe hun inbreng precies doorwerkt op Europees beleid en resultaten daarvan onttrekt zich aan hun blikveld.
- 2 Participanten doen mee én blijven betrokken bij en geïnformeerd over het vervolgproces en de resultaten. Zij ervaren hoe hun inbreng doorwerkt op het Europese beleid en de resultaten daarvan.

3 Participanten ervaren dat participatie er toe doet. Desgevraagd vertellen zij dat ook.

Op welke ambitie zet je in?

- Zet je in op beide invalshoeken?
- Vind je de ene invalshoek belangrijker dan de andere?
- Welk ambitieniveau stel je? Wat wil je per invalshoek bereiken?
- Wat is een basisniveau dat je op orde moet hebben wil er sprake zijn van vruchtbare participatie?

In figuur 3.4. geven we vier voorbeelden. Hoe hoger de ambitie, hoe groter de oppervlakte in de onderstaande figuren én hoe groter daarmee de benodigde inzet en middelen om deze ambitie waar te maken.

Hoog ambitieniveau voor beide invalshoeken van betrokkenheid.

Hoog ambitieniveau voor betrokkenheid bij het participatieproces en lager ambitieniveau voor de algemene betrokkenheid bij Europa.

Hoog ambitieniveau voor algemene betrokkenheid bij Europa en lager ambitieniveau voor betrokkenheid bij het participatieproces.

Laag ambitieniveau voor beide invalshoeken van betrokkenheid.

Figuur 3.3: voorbeelden van verschillende ambitieniveaus voor de betrokkenheid van participanten.

In deze voorbeelden is de basis steeds op orde:

- Je moet hoe dan ook een zekere investering doen om mensen te informeren over de Europese Unie en hen mee te nemen in het onderwerp. Dat is zeker nodig als je wilt dat mensen zinvol kunnen deelnemen aan het proces van participatie.
- Bekend zijn en geïnformeerd zijn over Europa is daarmee ook een voorwaarde voor zinvolle betrokkenheid bij het proces van participatie.

3.3 Ambitieniveau naar belevingswereld

Je kunt op twee manieren aansluiten bij de belevingswereld van doelgroepen:

- Aansluiten bij de dagelijkse praktijk of realiteit van mensen (persoonlijke of directe leefomgeving).
- Aansluiten op de maatschappijvisie van mensen.

Europa staat relatief ver weg van de dagelijkse praktijk van mensen. Het vraagt daarom veel moeite om een geslaagde connectie tussen de Europese Unie en de dagelijkse praktijk te leggen. De Europese Unie staat wel dicht bij de maatschappijvisie van nogal wat mensen. Het is gemakkelijk hierop aansluiting te vinden:

- Veel mensen hebben een maatschappijvisie ontwikkeld of kunnen deze desgevraagd formuleren aan de hand van meningen, opvattingen of beschouwingen.
- Het is voor deze mensen relatief eenvoudiger om vanuit hun wereldbeeld een koppeling te leggen met de Europese Unie en daarover in meer algemene zin mee te praten of mee te denken. Dit is doorgaans eenvoudiger voor hoger opgeleide mensen.

Jongeren hebben bijvoorbeeld vaak een andere belevingswereld dan ouderen. En jongeren op een MBO-opleiding hebben weer een heel andere belevingswereld dan jongeren aan een HBO- of universitaire opleiding.

Een ander voorbeeld is mensen die zich meer identificeren met hun eigen buurt of stad dan met Nederland als land. Dan is het zaak om aan te sluiten op de directe leefomgeving. Dit betekent dat je Europa naar de eigen buurt of stad moet brengen. Als Europa concreet iets kan betekenen in de eigen buurt, is het eenvoudiger voor deze doelgroep om hier iets van te vinden en er over mee te praten. Denk aan een Europees project in de eigen buurt of stad waar participanten een bezoek brengen.

3.4 Ambitieniveau naar doelgroepen

Het ambitieniveau is hoger als je wilt aansluiten op moeilijk bereikbare doelgroepen (zie tabel 2.1, hoofdstuk 2). Beperk je je tot alleen de gemakkelijk bereikbare groepen, dan is sprake van een lager ambitieniveau.

Het is bijvoorbeeld veel gemakkelijker met participatie over de Europese Unie aan te sluiten op mensen die nu al als professional of vrijwilliger zijn betrokken bij lobby- of actiegroepen rond concrete maatschappelijke opgaven. Het vraagt veel meer inzet en moeite om aan te sluiten op mensen die niet geïnteresseerd zijn of bijvoorbeeld de taal moeilijk spreken.

3.5 Vijf realistische scenario's

Aan de hand van de ambitieniveaus in paragraaf 3.1 stellen we vijf realistische scenario's samen:

Vorm	Doelgroep	Beoogde aansluiting bij belevingswereld	Beoogd resultaat: maximaal haalbaar niveau
5 Overwegend Duurzame participatie	<p>Duurzame participatie met groot aantal gemakkelijk bereikbare groepen</p> <p>Duurzame participatie met klein aantal moeilijk bereikbare groepen</p> <p>Flitsparticipatie op beperkte schaal met zowel gemakkelijk als moeilijk bereikbare groepen</p>	<p>Zeer diepgaande en brede aansluiting – in relatie tot maatschappijtheorie en dagelijks praktijk</p>	<p>Betrokkenheid bij Europa en proces van participatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'Europa doet er toe' • 'Participatie doet er toe'
4 Gemengd Duurzame participatie en Flitsparticipatie	<p>Duurzame participatie met groot aantal gemakkelijk bereikbare groepen</p> <p>Flitsparticipatie met klein aantal gemakkelijk bereikbare groepen</p> <p>Flitsparticipatie met groot aantal moeilijk bereikbare groepen</p>	<p>Diepgaande en brede aansluiting – in relatie tot maatschappijtheorie en dagelijks praktijk</p>	<p>Betrokkenheid bij Europa en proces van participatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 'Europese onderwerpen zijn boeiend' • betrokkenheid bij het proces en de resultaten van participatie
3 Overwegend Flitsparticipatie	<p>Flitsparticipatie met groot aantal gemakkelijk bereikbare groepen</p> <p>Flitsparticipatie met beperkt aantal moeilijk bereikbare groepen</p> <p>Duurzame participatie met beperkt aantal gemakkelijk bereikbare groepen</p>	<p>Enigszins diepgaand en brede aansluiting – met gerichte keuze op maatschappijtheorie of dagelijkse praktijk</p>	<p>Betrokkenheid bij Europa en proces van participatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bekend met en geïnformeerd over Europa • betrokkenheid bij het proces van participatie
2 Gemengd Consultatie/ Onderzoek	<p>Consultatie van groot aantal gemakkelijk bereikbare groepen en beperkt aantal lastig bereikbare groepen</p> <p>Onderzoek onder een groot aantal gemakkelijk en moeilijk bereikbare groepen</p>	<p>Weinig diepgaand en smal – met gerichte keuze op maatschappijtheorie of dagelijkse praktijk</p>	<p>Betrokkenheid bij Europa en proces van participatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beperkte bekendheid met en geïnformeerd over Europa • beperkte betrokkenheid bij het proces van participatie
1 Onderzoek	<p>Onder een groot aantal gemakkelijk en moeilijk bereikbare groepen</p>	<p>Smalle en oppervlakkige aansluiting – met gerichte keuze op maatschappijtheorie of dagelijkse praktijk</p>	<p>Betrokkenheid bij Europa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • enige bekendheid <u>met</u> en geïnformeerd over Europa

Tabel 3.1: vijf realistische scenario's.

3.6 Advies

Kies voor ambitieniveau 3, 4 of 5 in tabel 3.2.

Deze ambitieniveaus sluiten aan bij de door kabinet gestelde doelstelling en uitgangspunten. Creëer vooraf de voorwaarden om het gekozen ambitieniveau waar te maken: een open houding en voldoende aandacht, tijd en middelen om vorm te geven aan een open dialoog.

	Keuze		Advies
5	<i>Ambitieniveau 5</i> Overwegend Duurzame participatie		Kies voor een van deze drie ambitieniveaus Deze ambitieniveaus sluiten het beste aan bij de door het kabinet gestelde doelstellingen en uitgangspunten: het vergroten van de betrokkenheid van burgers bij Europa op basis van een open dialoog met een zo breed mogelijke deelname. Zaak is dan wél om te voldoen aan cruciale voorwaarden – een open houding en voldoende aandacht, tijd en middelen om vorm te geven aan een open en brede dialoog.
4	<i>Ambitieniveau 4</i> Gemengd Duurzame participatie en Flitsparticipatie		
3	<i>Ambitieniveau 3</i> Overwegend Flitsparticipatie		
2	<i>Ambitieniveau 2</i> Gemengd Consultatie/ Onderzoek		Deze ambitieniveaus bieden een terugvaloptie Het verdient aanbeveling om het ambitieniveau naar beneden bij te stellen als onvoldoende voldaan kan worden aan de voorwaarden voor een open en brede dialoog. Dat getuigt van 'eerlijke communicatie' en goed verwachtingenmanagement. Ambitieniveau 1 en 2 zijn vergelijkbaar met het traject in 2018 (Verwey Jonker en Sociaal Cultureel Planbureau). De bijdrage aan het versterken van burgerbetrokkenheid zal geringer zijn dan bij een 'open en brede dialoog'.
1	<i>Ambitieniveau 1</i> Onderzoek		
-1	Symbolische participatie/ 'wegwerpparticipatie'		Voorkom deze onwenselijke uitkomsten Deze onwenselijke uitkomsten krijg je als je de verwachting creëert van een open en brede dialoog en je geen serieuze inzet pleegt om hieraan op een goede manier invulling te geven.
-2	Slopende participatie		

Tabel 3.2: Vijf ambitieniveaus en twee onwenselijke uitkomsten

Lessen uit de burgerconsultaties van 2018

Het Sociaal Cultureel Planbureau en het Verweij Jonker Instituut organiseerden medio 2018 burgerconsultaties over de Europese Unie in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Verschillende instrumenten zijn ingezet, zoals enquêtes en polls/ opiniepeiling, online en fysieke dialooggesprekken en focusgroepen.

DOEL: ONDERZOEK OF PARTICIPATIE?

Er is een belangrijk onderscheid in het doel van de trajecten in 2018 en 2020:

- Bij de raadplegingen in 2018 gaat het vooral om onderzoek en deels om consultatie van burgers. Deelname is vooral gericht op het ophalen van zaken die burgers belangrijk vinden zoals belangrijke thema's, wensen en zorgen. Bij de trajecten in 2018 is onder meer de werkvorm 'dialooggesprek' ingezet. Het gaat vooral om dataverzameling aan de hand van een afgebakende discussie.
- Bij burgerbetrokkenheid over de toekomst van Europa (2020 en verder) is het doel vooral gericht op participatie en dialoog met een zo divers mogelijk deelname.

CONNECTIE: EENZIJDIG OF TWEEZIJDIG?

- Bij de trajecten in 2018 zijn deelnemers vooral informant (respondent van onderzoek). Hier is sprake van eenzijdige interactie.
- Dialoog en participatie vragen om tweezijdige interactie.

LESSEN

De burgerconsultaties uit 2018 bieden zinvolle lessen. Beide rapporten laten zien dat het betrekken van burgers bij *onderzoek* over de Europese Unie al heel veel vraagt. Je moet nog meer moeite doen om *participatie* in de vorm van een dialoog te organiseren (zie ook paragraaf 3.1).

Verweij Jonker Instituut zoekt bij de werving van deelnemers aansluiting bij bestaande netwerken van organiserende partijen, actieve burgers en organiseert samen met lokale partners een wervingsactie.

- Er is veel moeite gedaan om een representatieve groep te betrekken, naar regionale spreiding, sekse, leeftijd, opleiding, etniciteit en arbeidsparticipatie. In de eigen evaluatie wordt opgemerkt dat: "representativiteit van burgers in dergelijke consultaties weerbarstig is".
- Er is geïnvesteerd in informatievoorziening aan deelnemers. Deelnemers ontvingen een informatiepakket. Bij elk gesprek leidde een inspirerende spreker de thema's in.

Sociaal Cultureel Planbureau merkt ook op dat het lastig is bepaalde groepen zoals jongeren te betrekken (p. 106/107).

- In de rapportage wordt beschreven dat meer verdieping wenselijk is, onder meer rond de voor- en nadelen van beleidsopties en het doordenken van de consequenties. Dat vraagt echter veel moeite: "De interesse en kennis om zich hierin te verdiepen zijn voor de overgrote meerderheid van burgers zeer beperkt" (p. 110).
- Zinvolle inbreng van deelnemers vraagt connectie met hun belevingswereld. Het Sociaal Cultureel Planbureau geeft aan dat deelnemers inbreng geven die noch de eigen belevingswereld, noch Europa raken: "(...) mensen [gaan] oplossingen voor grote problemen bedenken. Ze kunnen dan afstand nemen van hun gevoelsmatige voorkeur voor de natiestaat, maar dat gevoel is daarmee niet weg" (p. 110).

4 Ontwerp, organisatie en uitvoering van de participatie

We formuleren een leidraad voor het ontwerp, organisatie en uitvoering van participatie.

- Voor organisatoren van participatietrajecten zoals aan ministeries, decentrale overheden, scholen, verenigingen et cetera.
- Voor een landelijk programmateam dat ontwerp, organisatie en uitvoering van participatie ondersteunt mede aan de hand van overzicht en terugkoppeling van resultaten.

4.1 Kies een passende aanpak voor de participatie

Organiseer telkens maatwerk door de onderstaande punten op een passende wijze af te wegen en in te richten.

- 1 Bepaal de inhoudelijke inzet.
Bijvoorbeeld:
 - > Stellen van open vragen om van deelnemers te horen wat zij belangrijk vinden.
 - > Koppeling aan een bepaald onderwerp, bijvoorbeeld: 'leren over de inzet van Europese subsidies om deze in de toekomst mogelijk anders in te zetten?'
 - > In algemene zin of gekoppeld aan een maatschappelijke opgave (zie hieronder).
- 2 Koppel participatie aan een bepaalde maatschappelijke opgave, zoals de topprioriteiten van het kabinet voor de Europese Unie.
- 3 Kies een aanpak, strategie, informatie om aan te sluiten bij de belevingswereld van mensen. Zie ook hoofdstuk 3 en de voorbeelden genoemd in dit hoofdstuk:
 - > Breng Europa bijvoorbeeld naar de eigen buurt, school of stad om goed aan te sluiten op de belevingswereld van jongeren en /of jongeren met een (niet-Westerse) migratieachtergrond.
 - > Zorg voor een passende informatievoorziening voor specifieke doelgroepen, zoals digibeten en laaggeletterden.

Voorbeeld: bereiken van Europese arbeidsmigranten rond het thema migratie

In Nederland wonen circa 400.000 arbeidsmigranten uit Oost-Midden en Zuid-Europa. Arbeidsmigranten vormen een moeilijk bereikbare groep. Gemeente Waalwijk organiseert met inwoners, bedrijven en organisaties een 'Arbeidsmigranten LAB'. In dit LAB werken gemeente, bedrijven en inwoners samen aan de opgave voor voldoende en goede huisvesting. Sluit met het participatietraject over Europa aan bij dit soort initiatieven. Via deze inhoudelijke opgave bereik je arbeidsmigranten. Trek ook lering uit deze en vergelijkbare initiatieven wat je precies moet doen om in connectie met arbeidsmigranten te komen.⁵

Breng Europa naar de eigen buurt of wijk

Een manier is om Europa naar de eigen buurt of wijk te brengen – in de directe leefomgeving van mensen. Dit gebeurde bijvoorbeeld in mei 2016 – waarbij het publiek kennis kon nemen van Europese projecten door heel Nederland. Hoofddoel was mensen de tastbare resultaten van het Europees beleid te laten zien aan de hand van projecten in hun eigen buurt.⁶

⁵ Zie ook: ww.woningmarktbeleid.nl/documenten/praktijkverhalen/2019/07/25/arbeidsmigranten-lab-samen-zoeken-naar-goede-huisvesting-en-participatie

⁶ Zie: www.europaomdehoek.nl

Spreek jongeren direct aan

Een manier om met jongeren in contact te komen is door hen direct aan te spreken. Dat gebeurt bijvoorbeeld door Initiatives of Change met het 'Project Buro EU':⁷

"We doen dit met een ludiek pop-up bureau, dat verschijnt waar jongeren zijn; op het schoolplein, in cafeetjes, tot in het park op een zonnige lentedag. We luisteren en halen verhalen op samen met jongeren die zelf actief aan duurzaamheid werken door bijvoorbeeld geen vliegkm's meer te maken of zich in te zetten tegen voedselverspilling. Ons doel is enerzijds de stem van jongeren vast te leggen en anderzijds hen aan het denken en (anders) doen te zetten. Dit alles resulteert in een minifestival eind 2020 met workshops hoe jongeren duurzamer kunnen leven, met inspirerende sprekers en de lancering van een professionele korte video en foto expositie waarin men diverse Haagse verhalen van jongeren kan zien, horen en lezen. Deze expositie zal eind 2020 nog langs diverse Haagse locaties reizen."

Aansluiten op jongeren die al actief zijn

Weer een andere weg is aansluiting zoeken bij jongeren die al heel actief bezig zijn met Europese thema's, zoals het platform 'de Duurzame Jonge 100'. Partners zijn het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, ABN AMRO en MaatschapWij. Het is relatief eenvoudig om met de Europese Unie aansluiting te vinden op de belevingswereld van deze jongeren.

- 4 Maak een bewuste keuze uit specifieke doelgroepen die je wilt bereiken. Zie tabel 2.1.
- 5 Koppel participatie aan organiserende partijen op allerlei plaatsen in Nederland, zoals ministeries, decentrale overheden, scholen (of docenten), maatschappelijke organisaties of verenigingen.
 - > Nodig partijen actief uit om aan te sluiten en bij te dragen.
 - > Organiseer hiermee schaal en massa aan participatie.
 - > Faciliteer partijen bijvoorbeeld met werkvormen en informatiepakketten.
 - > Verzamel de resultaten van participatie bij deze partijen (zie ook hieronder).

Voorbeeld uit EU-lidstaat Spanje: duurzame participatie via platform 'Barcelona en Comú'

In Spanje blijkt de laatste jaren dat inwoners veel energie hebben voor langdurige participatie en duurzame dialoog rond allerlei lokale thema's en opgaven die hen raken op gebied van gezondheid, arbeidsmarkt, ongelijkheid en armoede, gender, veiligheid, burgerrechten, ecologie, toerisme en cultuur. Inwoners organiseren deze participatie zélf en het platform 'Barcelona en Comú' faciliteert dit.

Het lukt om goed aan te sluiten op de belevingswereld van mensen en hier wordt veel aandacht aan besteed. Een belangrijk instrument daarvoor is 'assemblearismo'. Dit is te omschrijven als een representatieve dialoog gericht op consensus. Opgave is dat mensen zich echt in elkaar verplaatsen. Om een goede dialoog mogelijk te maken wordt veel geïnvesteerd in een gezamenlijk proces van ontmoeting, reflectie en discussie. Er is veel openheid voor deelname van burgers en het lukt om grote en diverse groepen inwoners te betrekken. Resultaat van participatie is een grote betrokkenheid bij zowel de inhoudelijke opgaven én het proces van participatie.

Participatie vindt plaats in de bredere context van bovenlokale besluitvorming en geopolitieke verhoudingen. Het platform Barcelona en Comú biedt hiermee inspiratie om lokale vraagstukken te verbinden met de Europese Unie. Wat kan Europa bijdragen aan lokale opgaven?⁸

⁷ Zie: <https://www.iofc.nl/buro-eu>

⁸ Zie ook: <https://www.tni.org/en/publication/examining-barcelona-en-comus-attempt-to-be-a-movement-party>

- 6 Sluit participatie eventueel aan op een bestaand (digitaal) platform of initiatief. Zie deel 2 van deze rapportage. Bijvoorbeeld:
- > Kun je aansluiten op een jongerenraad in een gemeente – waar al geïnteresseerde jongeren aan deelnemen?
 - > Wat kun je aan bestaande burgerpanels van gemeenten voorleggen?
 - > Kun je studenten van Europese studies een opdracht meegeven tijdens hun studiereis naar een Europese Instelling? Idem bij de reis van studieverenigingen naar Brussel.

Aansluiten op bestaande burger-/inwonerspanels

Ongeveer de helft van alle gemeenten heeft een burgerpanel/ inwonerspanel en dit aantal groeit. Dit biedt mogelijkheden om aan te sluiten op bestaande platforms en burgers te betrekken die interesse hebben in maatschappelijke vraagstukken. Veel gemeenten doen hun best om bij deelname een goede afspiegeling van de inwoners in hun gemeente te realiseren. Gemeenten kunnen gefaciliteerd worden met relevante informatiepakketten om goede interactie over Europa via de burgerpanels mogelijk te maken. Dit biedt ook mogelijkheden om in samenwerking met de gemeenten de resultaten van deze interactie systematisch te verzamelen en ontsluiten. Het is ook denkbaar dat de Vereniging van Nederlandse Gemeenten daarbij een rol kan spelen.

- 7 Kies het ambitieniveau en doel van participatie
- > Ambitieniveau naar type participatie of trede op de participatieladder: duurzame participatie, fliets-participatie, consultatie of onderzoek (zie hoofdstuk 3).
 - > Ambitieniveau wat betreft het procesdoel realiseren van betrokkenheid:
 - Algemene interesse in Europa, inclusief Europese samenwerking en bestuur ("Europa doet ertoe").
 - Specifieke betrokkenheid bij het proces en het onderwerp van participatie ("Participatie doet ertoe").
 - > Overige procesdoelen van participatie. Denk aan:
 - inhoudelijke verrijking doordat deelnemers goede ideeën en inzichten aandragen;
 - begrip en wederzijds vertrouwen bijvoorbeeld tussen participanten onderling of tussen participanten en de organisatoren;
 - steun of draagvlak voor de Europese Unie of onderdelen van het beleid;
 - beter inspelen op wat leeft in de samenleving.
- 8 Keuze voor passende werkvormen (zie ook deel 2). Kun je bijvoorbeeld aansluiten op de belevingswereld van jongeren door het spelen van een aansprekend en leerzaam rollenspel over de Europese Unie? Kun je dit aanbieden aan docenten?

Rollenspel EU besluitvorming

De Europese Commissie in Den Haag biedt het rollenspel EU besluitvorming aan. Het is gebaseerd op de Chocoladerichtlijn van de Europese Unie.⁹

75 minuten lang nemen de leerlingen plaats in de onderhandelingszetel van één van de EU-landen, het Europees Parlement of zijn ze een ambitieuze medewerker bij de Europese Commissie die erop gebrand is dat zijn wetsvoorstel over de chocoladerichtlijn wordt aangenomen. De leerlingen worden bijgepraat over het besluitvormingsproces in de EU. Ook maken ze van dichtbij mee hoe de (vaak zware) onderhandelingen in de praktijk werken. Het rollenspel is ook te downloaden, zodat docenten dit zelf in de klas met leerlingen kunnen spelen.

⁹ https://ec.europa.eu/netherlands/services/chocolate-workshop_nl

- 9 Nut en noodzaak voor goede moderatie en invulling van de rol van de moderator, zowel online als offline.

4.2 Organiseer een verkenning vooraf

Verken hoe je goed kunt aansluiten bij de belevingswereld van doelgroepen. Verdiep je daarvoor in de doelgroepen. Betrek hierbij zo nodig kennis- en ervaringsdeskundigen die veel met bepaalde doelgroepen te maken hebben.

Verken de voorwaarden voor een participatief proces. Stel de aanpak bij naarmate niet of minder aan bepaalde voorwaarden is voldaan – of probeer voorwaarden alsnog gunstig te richten.

Voorwaarden voor participatie:

- Openheid: is er ruimte voor deelnemers om zaken toe te voegen of liggen zaken al vast en maak het niet meer uit wat de participanten daarvan vinden?
- Duidelijkheid over rol en inbreng: is helder wat de rol van deelnemers en de organisatoren van participatie is?
- Meerwaarde participatie: is de verwachting reëel dat participatie wat oplevert, zoals nieuwe inzichten, een eigen bijdrage of steun voor de plannen?
- Constructieve relatie: kunnen participanten onderling en participanten en organisatoren van participatie door één deur? Willen zij deelnemen?
- Geschikte problematiek: leeft de problematiek, opgave, onderwerp of vraagstuk? Is dit voldoende hanteerbaar voor deelnemers?
- Voldoende capaciteit en hulpmiddelen: is er voldoende tijd, geld en kwaliteit om het proces van burgerparticipatie aan te gaan en te begeleiden?

4.3 Richt een bouwwerk in voor alle participatieresultaten

Verzamel op één plek en in samenhang alle resultaten van participatie. Faciliteer dat organisatoren van participatie hun resultaten kunnen overdragen. Hanteer dit overzicht als basis voor terugkoppeling van resultaten naar de deelnemers – maak gebruik van ICT (inclusief artificiële intelligentie) om resultaten goed te verwerken (zie ook hoofdstuk 2, punt 6).

Gebruik het bouwwerk tevens als kapstok voor de inhoudelijke reactie vanuit Nederland naar de Europese Unie. Bied overzicht over de voortgang van participatie. Zorg daarmee tevens voor een transparant participatie- en beleidsproces.

4.4 Stimuleer en bewaak objectieve informatievoorziening

Informeer deelnemers over de Europese Unie zodat zij op een zinvolle wijze iets kunnen vinden van Europa (zie ook hoofdstuk 3, betrokkenheid). Bijvoorbeeld door zichtbaar te maken wat de Europese Unie concreet betekent voor het leven van inwoners in Nederland, of wat Nederland bijdraagt aan de Europese Unie en de realisatie van Europese opgaven.

Zaak is ook om een objectief en gebalanceerd beeld van de Europese Unie te schetsen. Niet alleen de (vermeende) voordelen, maar ook (vermeende) nadelen met de argumenten 'pro' en 'contra'.

Tot slot is het nodig aandacht te besteden aan het beschermen van het participatietraject tegen ongewenste invloeden.

Voornamelijk als de participatie online plaatsvindt:

- Bescherming van participatie tegen buitenlandse inmenging – om discussies over de Europese Unie te verstoren of te beïnvloeden.
- Bescherming tegen 'internettrollen' die met negatief gedrag en negatieve uitingen de participatie verstoren.

'Fact checking': verificatie van feiten

In dat licht kan het ook zinvol zijn om een transparante 'fact check' te organiseren van de informatievoorziening. Vooral in de Verenigde Staten houden zich steeds meer partijen bezig met de verificatie van feiten. Vanuit traditionele media, social media maar ook door andere partijen zoals de Annenberg Public Policy Center (zie: factcheck.org) of PolitiFact (politifact.com).

In Nederland bestaan ook goede mogelijkheden om feiten te checken. Bijvoorbeeld door samenwerking met journalisten, universiteiten (zie bijvoorbeeld nieuwscheckers.nl, de factcheckers van Universiteit Leiden) of onafhankelijke platforms (zie bijvoorbeeld www.europa-nu.nl).

Een voorbeeld:

"Dankzij de Europese Unie leven we sinds 1945 in vrede met elkaar."

Waar? Gedeeltelijk waar? Onwaar?

4.5 Kies een sobere aanpak door aan te sluiten bij bestaande mogelijkheden

Sluit waar mogelijk aan bij bestaande mogelijkheden. Zie ook deel 2. Denk aan:

- Bestaande (digitale) platforms.
- Mensen of groepen die al actief zijn met een bepaald onderwerp. Zij vormen een goed bereikbare doelgroep voor participatie. Wellicht kunnen deze mensen of groepen toegang bieden tot hun netwerk of achterban om het bereik verder te vergroten.
- Onderwijs rond allerlei richtingen en niveaus, zoals Europastudies, (Europese) bestuurskunde, op universiteiten, HBO maar ook middelbare scholen (zoals geschiedenis en maatschappijleer).
- Euregionale netwerken en uitwisseling waar Nederlandse overheden en organisaties onderdeel van uit maken.

Europa in de klas

"Een derde van de jongeren weet niets over de Europese Unie en heeft hier nooit onderwijs over gehad – terwijl meer dan de helft van de jongeren dit wel graag zou willen."¹⁰

De Jongerenvertegenwoordigers Europese Zaken spreken jaarlijks duizenden Nederlandse jongeren in het MBO en HBO over de Europese Unie en Europese politiek.¹¹ In het artikel in Het Parool ervaren de jongerenvertegenwoordigers dat docenten graag jongeren bij Europa willen betrekken maar daartoe onvoldoende gefaciliteerd worden. Dit biedt twee mogelijkheden om jongeren te bereiken:

- Door aan te sluiten op het werk van de Jongerenvertegenwoordigers Europese Zaken – om daarmee duizenden jongeren op MBO en HBO scholen te bereiken.
- Bieden van faciliteiten aan docenten (met name economie, maatschappijleer en geschiedenis) om een goede dialoog met jongeren te organiseren. De Jongerenvertegenwoordigers presenteerden in samenwerking met leraren daartoe de visie "Europese in de klas".

¹⁰ Sebastiaan Rood en Sjoukje van Oosterhout, *Leer jeugd meer over Europa*, in: Het Parool, 11 mei 2015.

¹¹ Zie: www.njr.nl

Europa op school

Veel scholen zijn brede scholen. Hier vinden naast onderwijs veel andere activiteiten plaats voor ontmoeting, cultuur, spel, sport et cetera.

Door het organiseren van activiteiten kun je via de school zowel de kinderen als hun ouders bereiken. Denk bijvoorbeeld aan ludieke en laagdrempelige activiteiten rond verschillende Europese culturen, eten of muziek in combinatie met discussie, debat en dialoog over Europese thema's en onderwerpen.

4.6 Richt een programmateam in voor ontwerp, organisatie en uitvoering

Richt een programmateam in met voldoende capaciteit, kennis en middelen (zie ook hoofdstuk 2, punt 6):

- Voor het organiseren van professionele participatie op grote schaal en in meerdere reeksen of rondes.
- Voor het faciliteren en ondersteunen van andere organisaties die participatie willen organiseren.
- Om het bouwwerk met resultaten in te richten, te ontsluiten en beheren (zie hierboven).
- Voor het bieden van moderatie en moderatoren.
- Voor het terugkoppelen van resultaten aan deelnemers en aan de Europese Unie.

Het programmateam organiseert en faciliteert dat burgers op een goede manier worden betrokken bij de Conferentie over de toekomst van Europa – passend bij de uitgangspunten van het kabinet.

De programmaorganisatie doet alles wat nodig is om de beoogde resultaten van participatie te bereiken (zie hoofdstuk 1), dit omvat:

- Organiseren en bewaken van de kwaliteit van participatie (zie hoofdstuk 2).
- Kiezen van een passend ambitieniveau voor participatie (zie hoofdstuk 3).
- Ontwerp, organisatie en uitvoering van de participatie (zie hoofdstuk 4) – inclusief de keuze voor passende (online) platforms en werkvormen (zie deel 2).

Voor participatietrajecten betekent dit concreet:

- Voorbereiding:
 - > Bepalen van de doelgroepen en de strategie om daarmee in relatie te komen.
 - > Bepalen van de inhoudelijke inzet.
 - > Kiezen van een online of offline platform en passende werk-/ gespreksvormen.
 - > Voorbereiden van informatie- en participatiemateriaal voor organisatoren en deelnemers.
- Begeleiding van de participatie door het organiseren van gespreksleiding en moderatie.
- Afsluiting/ afronding van participatie inclusief het organiseren van nazorg en communicatie over/ terugkoppeling van resultaten.

5 Beantwoording van de deelvragen

Hier beantwoorden we de deelvragen uit de offerteaanvraag. Daarbij verwijzen we ook naar relevante onderdelen in deze rapportage.

- 1 Bij welke bestaande infrastructuur en faciliteiten voor burgerbetrokkenheid kan worden aangesloten bij de vormgeving van de burgerbetrokkenheid voor de Conferentie over de Toekomst van Europa in Nederland?

Deel 2 van deze rapportage geeft op basis van een inventarisatie overzicht van (online) platforms, werkvormen, methoden en technieken voor participatie.

- 2 Welke varianten van combinaties van mogelijkheden zijn er in gradatie van ruime, medium tot beknopte opzet voor de vormgeving van de burgerbetrokkenheid?

Zie de ambitieniveaus in hoofdstuk 3 van deel 1.

- 3 Welke mogelijkheden zijn er specifiek voor online-dialogen/consultaties, gelet op de mogelijk langdurige beperkingen vanwege het corona-virus?

Deel 2 biedt een overzicht van online-participatie mogelijkheden.

- 4 Hoe kunnen verschillende mogelijkheden eventueel worden gecombineerd voor een optimaal resultaat (synergie)?

(a) Door een combinatie van:

- Duurzame participatie – met als doel inhoudelijke verrijking voor Europees beleid en de wetgevingsagenda. Tegelijkertijd leren hoe je daarop kunt inzetten door de belevingswereld van veel groepen te raken.
- Flitsparticipatie met andere groepen waarbij het enigszins lukt de belevingswereld te raken en zo in connectie te komen. Waardoor het toch mogelijk is een goed gesprek over de Europese Unie te kunnen voeren.

Zie ook hoofdstuk 3 van deel 1.

(b) Door een precieze inzet vanuit het programmabureau (zie hoofdstuk 4, van deel 1 onder "Richt een programma-organisatie in voor ontwerp, organisatie en uitvoering")

- Om veel beter inzicht te krijgen in de verlichtende en verzwarende factoren voor toegang tot de belevingswereld van diverse groepen. Zie ook hoofdstuk 2 van deel 1.
- Om daarmee ook een veel hoger ambitieniveau te bereiken dan onderzoek voor het eenzijdig 'aftappen' van mensen (vergelijk met de consultaties uit 2018, zie hoofdstuk 3 van deel 1).

- 5 Op welke wijze kan de burgerbetrokkenheid voldoende representatief en inclusief worden vormgegeven?

Zie hiervoor hoofdstuk 3. Hier ligt nadrukkelijk ook een afweging. Wil je een representatief beeld dan moet je kiezen voor het hoogste ambitieniveau.

- 6 Wat kunnen we leren van/meenemen uit de burgerconsultaties van 2018? Of hoe kan daarop worden aangesloten?

Zie de lessen op basis van de burgerconsultaties uit 2018 in hoofdstuk 3 van deel 1.

- 7 Zijn er methodes die andere lidstaten gebruiken - bijvoorbeeld gebruikt voor de consultatie uit 2018 – waar Nederland van kan leren?

Deze zijn opgenomen in deel 2.

- 8 Hoe kan ervoor worden gezorgd dat burgers reële verwachtingen hebben over hun inbreng en hoe kan ervoor worden gezorgd dat de opbrengsten zo praktisch en realistisch mogelijk zijn?

Zie hiervoor hoofdstuk 3 en 4 van deel 1.

- 9 Hoe kan de terugkoppeling aan deelnemende burgers worden georganiseerd en vormgegeven?

Zie hoofdstuk 4 van deel 1, onder "Richt een bouwwerk in voor alle participatieresultaten".

Deel 2: Verkenning (online) platforms en werkvormen

1 Burgerplatforms

1.1 Algemene platforms

We geven hier voorbeelden van bestaande platforms die nu al geschikt zijn voor het organiseren van participatie. Met de participatie voor de toekomst van Europa kan worden voortgebouwd op deze ervaringen en mogelijkheden. Ter beantwoording van de vragen uit het offerteverzoek nemen we ook voorbeelden op uit andere EU-lidstaten, zoals het platform Decide Madrid.

Citizenlab

[HTTPS://WWW.CITIZENLAB.CO](https://www.citizenlab.co)

Citizenlab is een 'e-democracy platform', een digitaal participatieplatform voor lokale overheden. Het platform biedt verschillende functionaliteiten voor het betrekken van burgers bij lokale overheden door middel van informeren, consulteren, collaboreren en co-creëren met participanten. Denk hierbij aan gereedschap voor het afnemen van enquêtes en polls, maar ook de mogelijkheid voor burgers om ideeën uit te wisselen, projecten voor te stellen en participatieve begrotingen te realiseren.

Citizenlab wordt al in verschillende gemeenten toegepast zoals Leiden, Utrecht, Almere en Amsterdam. Het is laagdrempelig en door de digitale werkwijze is het gemakkelijk terugkoppelingen te organiseren van de resultaten. De mate van openheid kan op maat worden bepaald en er is veel ruimte voor deelnemers om inbreng te leveren, zoals voorstellen, advies en discussie rond vraagstukken/onderwerpen.

Argu

[HTTPS://ARGU.CO/ARGU](https://argu.co/argu)

Argu is een online platform voor verkenning, co-creatie en besluitvorming met actieve invoer van deelnemers. De invoer van deelnemers is transparant in beeld met een helder overzicht van argumenten en een stelsysteem. Concrete toepassingen zijn het realiseren van draagvlak voor plannen, het opstellen van burgerbegrotingen en organiseren van samenwerking/ co-creaties voor beleidsvorming.

Argu is inzetbaar voor alle treden van de participatieladder en biedt functies voor informeren tot co-creatie. De focus ligt bij Argu duidelijk op de digitale implementatie. Voor offline of fysieke praktijken is dit een minder geschikt platform.

Mijnbuurtje

[HTTPS://WWW.MIJNBUURTJE.NL/PARTICIPATIE/](https://www.mijnbuurtje.nl/participatie/)

Mijn buurtje is een platform voor burgerparticipatie rond opgaven op gemeente- en wijkniveau. Deelnemers worden zowel offline als online ondersteund en gemotiveerd door getrainde buurtverbinders om krachten te bundelen rond lokale thema's en opgaven. Mijnbuurtje biedt ook trainingen en opleidingen betreffende participatie voor gemeenten, organisaties en inwoners. Daarnaast creëert Mijnbuurtje platformen waarop themagericht wordt samengewerkt. Het doel van Mijnbuurtje is het faciliteren van inwoners om samen een meer betrokken buurt te creëren.

Uniek aan Mijnbuurtje is de online en offline verbinding met deelnemers. Het digitale platform is ook een belangrijk hulpmiddel om tot fysieke connectie te komen. Mijnbuurtje stimuleert de onderlinge dialoog en uitwisseling van belevingswerelden. Mijnbuurtje biedt kansen voor lokale betrokkenheid rond lokale

thema's. Dit vraagt wel dat Europese vraagstukken goed vertaald worden naar de lokale situatie en de buurt of wijk waar mensen wonen. De ondersteuning van de buurtverbinders is daarbij cruciaal.

Synthetron

[HTTPS://SYNTHETRON.COM](https://synthetron.com)

Synthetron is een online platform voor het organiseren van online dialogen. In relatief korte tijd zijn deelnemers in staat hun mening te delen. Zij evalueren de inbreng van anderen en bouwen daar op voort. Het platform ondersteunt bij het organiseren van draagvlak voor de invoer van deelnemers. *Het platform biedt de mogelijkheid om heel snel een groot aantal deelnemers te consulteren.*

Decide Madrid

[HTTPS://DECIDE.MADRID.ES](https://decide.madrid.es)

Decide Madrid is de participatiewebsite van de stad Madrid. De stad betreft burgers met dit platform op vier manieren: initiatieven, consultaties, debat en de burgerbegroting. Iedere burger kan voorstellen doen voor specifieke buurten in de stad. Vervolgens kunnen alle burgers reageren en in debat gaan. Als een project genoeg stemmen krijgt wordt het uiteindelijk door de gemeente uitgevoerd. (Decide Madrid maakt gebruik van Consul software dat ook geïmplementeerd wordt bij andere instituties onder meer in Barcelona, Buenos Aires, Parijs, Turijn, Jalisco, Valencia, Oviedo, A Coruña.)

Het platform faciliteert een transparant proces: de stappen die burgers maken zijn duidelijk voor iedereen in beeld. Iedereen mag voorstellen doen voor en kan aangeven wat de toegevoegde waarde daarvan is voor de samenleving. Andere deelnemers stemmen op deze initiatieven. Een zwaartepunt ligt bij participatieprojecten in de vorm van burgerbegrotingen.

Barcelona en Comú

[HTTPS://BARCELONAENCOMU.CAT](https://barcelonaencomu.cat)

Bij dit burgerplatform is besluitvorming geheel gebaseerd op input van participerende burgers. De bestuurders voeren de besluiten van de burgers uit. Beslissingen komen tot stand in 'burger assemblies'. Barcelona en Comú heeft ook een groot aandeel gehad in de opzet van een internationaal netwerk van gemeenten om kennis en ervaringen uit te wisselen rond allerlei opgaven in steden en gemeenten.

Barcelona en Comú stelt de burger in de positie van beslisser. Openheid en inclusiviteit zijn cruciaal op het platform en hier wordt veel moeite voor gedaan. Dialoog en overleg staan centraal en de wens is dat deelnemers er samen uit komen en consensus bereiken. Dit platform biedt een interessant voorbeeld om bewoners duurzaam te betrekken rond allerlei onderwerpen die in de eigen leefomgeving spelen. De participatie doet er echt toe en deelnemers ervaren dat ook!

My Country Talks

[HTTPS://WWW.MYCOUNTRYTALKS.ORG](https://www.mycountrytalks.org)

My Country Talks is een internationaal platform voor open dialoog over politieke thema's tussen personen uit tegengestelde politieke milieus. Het platform organiseert één-op-één dialoog tussen de deelnemers. Deelnemende landen zijn onder anderen Zweden, Duitsland, Denemarken, Noorwegen en Finland.

Dit platform biedt inspiratie voor het organiseren van een duurzame dialoog waarbij deelnemers zich verplaatsen in de beelden en opvattingen van hun dialoogpartner. Het doel van dit platform is dat deelnemers een beter beeld krijgen van elkaars belevingswereld. Er wordt actief gewerkt aan het verzamelen van zoveel mogelijk uiteenlopende meningen. Dit stimuleert een eerlijke en open dialoog tussen de deelnemers. Deelnemers staan open voor dialoog en de unieke opzet van dit platform maakt ook een dialoog over Europese vraagstukken goed mogelijk.

Rahvaalgatus

[HTTPS://RAHVAALGATUS.EE](https://rahvaalgatus.ee)

Met Rahvaalgatus kunnen burgers in Estland voorstellen indienen bij de overheid. Het traject omvat een aantal fasen. Eerst worden voorstellen online verzameld en becommentarieerd door burgers. Vervolgens vindt een analyse van voorstellen plaats en reageren experts op de voorstellen. Bij voorstellen die wettelijke veranderingen met zich meebrengen wordt een 'impact assessment' uitgevoerd. Er zijn 'stakeholder *deliberation events*' rond de onderwerpen met de hoogste prioriteit. Het is de bedoeling dat hierbij alle belangen en belanghebbenden in beeld zijn. Tot slot is er overleg voor de selectie van voorstellen die ingediend worden bij het parlement.

Het platform is open en toegankelijk voor alle inwoners van Estland. Het platform biedt goede voorwaarden voor informatievoorziening aan deelnemers en de inbreng van benodigde expertise om de haalbaarheid van voorstellen te toetsen. Daarmee zijn burgers goed in staat om mee te denken en te praten. Zij komen tot een geïnformeerde en weloverwogen inbreng.

Burgerraad Ostbelgiën

[HTTPS://WWW.OSTBELGIENLIVE.BE](https://www.ostbelgienlive.be)

Het Duitstalige deel van België (een van de vijf parlementen) heeft gekozen voor een nieuw democratisch model voor meezijdige representatie: een permanente burgerraad en een reeks aan burgerpanels. De burgerraad stelt en behandelt vragen. De burgerpanels buigen zich over de vragen en formuleren daarop een antwoord. Burgers zijn zo in staat de politieke agenda te beïnvloeden, zelf oplossingen aan te dragen voor vraagstukken en opgaven én het parlement te controleren bij het opvolgen van de geleverde inbreng. Politici, bestuurders burgers werken zo samen en gebruiken elkaars expertise en denkracht.

Het platform biedt burgers de mogelijkheid te participeren in het politiek-bestuurlijk stelsel. Burgers en bestuurders werken op basis van gelijke voet met elkaar samen.

Convention Citoyenne pour le climat

[HTTPS://PROPOSITIONS.CONVENTIONCITOYENNEPOURLECLIMAT.FR](https://propositions.conventioncitoyennepourleclimat.fr)

De Franse president Macron heeft het initiatief genomen om burgers te betrekken bij het bedenken van oplossingen voor de klimaatproblematiek. Er werd een panel opgesteld van 150 gelote Franse burgers die een representatieve afspiegeling vormen van de Franse samenleving. De opdracht was om samen tot maatregelen te komen om in 2030 de 40% afname van CO₂ ten opzichte van 1990 te realiseren. Gedurende een tijdspanne van 8 maanden zijn de participerende burgers geïnformeerd en onderwezen over het onderwerp. Vervolgens vonden debatten en dialogen plaats voor het formuleren van concrete wetsvoorstellen. De president heeft toegezegd wetsvoorstellen zonder aanpassingen voor te leggen als referendum bij het parlement of deze direct uit te voeren.

Bij dit voorbeeld is actief gestuurd op inclusiviteit en representativiteit.

Inhoudelijk is de invoer van deelnemers duidelijk afgebakend en het doel van participatie was helder geformuleerd. Ook hebben deelnemers hun belevingswerelden en ervaringen met elkaar gedeeld. Dit stimuleerde de deelnemers om een goede dialoog te voeren. De verwachtingen liggen echter erg hoog. Dat legt een bepaalde druk op de participanten. Deze druk is positief om werkelijk tot resultaten te komen. Dit kan echter ook een barrière zijn voor mensen om deel te nemen aan een dergelijk initiatief.

Citizens' Assembly Ireland

[HTTPS://WWW.CITIZENSASSEMBLY.IE/EN/](https://www.citizensassembly.ie/en/)

De *Citizens' assembly* in Ierland is in 2016 opgericht om burgers mee te laten debatteren over bepaalde sociale en politieke opgaven. De 'assembly' bestaat uit een voorzitter en 99 burgers die via willekeurige selectie worden geworven uit het hele land. Bij de laatste implementatie kwam de groep tijdens verschillende bijeenkomsten bij elkaar gedurende een tijdspanne van 18 maanden. Deelnemers worden geïnformeerd door experts, ervaringsdeskundigen en belangenbehartigers. De deelnemers kunnen vragen stellen om vervolgens een goede dialoog te voeren.

Openheid is het eerste sleutelprincipe van de Citizens' assembly. Het hele proces is transparant, onder meer door alle plenaire sessies live uit te zenden i en alle documentatie publiekelijk beschikbaar te stellen. De bijeenkomsten zijn groots aangepakt en daarom arbeids- en tijdsintensief maar tegelijkertijd ook efficiënt en doelgericht. Er wordt veel werk gemaakt van het samenstellen van een representatieve groep.

Platform/organisatie	Participatiewerkwijze	Participatievorm	Digitaal/fysiek
Citizenlab	Meerdere werkwijzen, onder meer: <ul style="list-style-type: none"> • Enquêtes en polls • Burgerpanels • Stellingen, meningen en reacties uitwisselen • Belangenafweging op basis van argumenten pro en contra • Stemmen over keuzevraagstukken en mogelijkheden 	Variërend: Duurzame participatie Flits-participatie Consultatie Onderzoek	Digitaal en fysiek
Argu			Digitaal
Mijnbuurtje			Fysiek en digitaal
Consul (Decide Madrid)			Digitaal
Rahvaalgatus			Digitaal
Synthetron			Digitaal
Barcelona en Comú	<ul style="list-style-type: none"> • Burgerpanels • Burgerjury's • Burger-assembly's voor meningsvorming, oordeelsvorming en besluitvorming 	Variërend: Duurzame participatie Flits-participatie Consultatie	Fysiek
My country talks	<ul style="list-style-type: none"> • Open dialoog tussen burgers • Meningsvorming en oordeelsvorming 	Onderzoek	Digitaal
Burgerraad Ostbelgien	Burgerraad Burgerpanels	Duurzame participatie Onderzoek	Fysiek
Convention Citoyenne pour le climat	Burgerraad	Duurzame participatie	Fysiek
Citizens' assembly Ireland	Burgerraad	Duurzame participatie	Fysiek

Tabel 1.1: Samenvattend overzicht van de verschillende burgerplatforms.

1.2 Platforms toegespitst op prioriteiten in de Staat van de Europese Unie

We geven een aantal voorbeelden van platforms en netwerken die een mogelijkheid bieden voor het bereiken van groepen die betrokken zijn bij concrete opgaven, thema's of onderwerpen. Op deze platforms zijn mensen actief die op de één of andere wijze al actief zijn rond onderwerpen die ook voor de Europese Unie van belang zijn. Het is relatief eenvoudig met deze groepen mensen in connectie te komen. We geven een aantal voorbeelden rond de thema's migratie, veiligheid en klimaat.

Platforms relevant voor de Europese migratieaanpak

Vluchtelingenwerk

[HTTPS://WWW.VLUCHTELINGENWERK.NL](https://www.vluchtelingenwerk.nl)

De International Organisatie voor Migratie Nederland

[HTTPS://IOM-NEDERLAND.NL](https://iom-nederland.nl)

Het IOM houdt zich onder andere bezig met integratie van migranten en sociale cohesie en de mobiliteit van arbeid en vaardigheden. Zij hebben dus een uitgebreid netwerk en kennis van zowel migranten als ook immigratie- en integratiebeleid en –ontwikkelingen.

Platforms relevant voor een veilig Europa

Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid

[HTTPS://HETCCV.NL/](https://hetccv.nl/)

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid brengt veiligheidsproblemen in kaart en probeert ze op te lossen middels de samenwerking tussen veiligheidsprofessionals, overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Het centrum biedt kennis, instrumenten, keurmerken, voorlichtingsmateriaal en advies op maat – gericht op veilig wonen, veilig werken en veilig leven.

Politie en Politieacademie

[HTTPS://WWW.POLITIE.NL](https://www.politie.nl)

[HTTPS://POLITIEACADEMIE.NL](https://politieacademie.nl)

De politie en met name wijkagenten beschikken over een uitgebreid netwerk in de samenleving, met buurt- en wijkverenigingen, straatcoaches, buurtpreventie (ook via allerlei apps, inclusief WhatsApp groepen), ondernemers zoals in de horeca en op bedrijventerreinen. Daarnaast zijn er allerlei applicaties om inwoners te betrekken, zoals de app van Gemeentepeiler om inwoners via peilingen te bevragen over veiligheid en wat willen verbeteren de veiligheid in hun wijk of gemeente.

De politieacademie kan vanuit het eigen onderzoeksprogramma naar burgerparticipatie ook ondersteunen bij het verbinden van inwoners en andere netwerken aan het thema veiligheid (zie ook: <https://politieacademie.nl/burgerparticipatie>)

Platforms relevant voor Europees klimaatbeleid

Milieudefensie

[HTTPS://MILIEUDEFENSIE.NL/](https://milieudefensie.nl/)

Milieudefensie maakt veel gebruik van burgerparticipatie middels vrijwilligers die zich bezighouden met en inzetten tegen klimaatsverandering.

Urgenda

[HTTPS://WWW.URGENDA.NL/](https://www.urgenda.nl/)

Urgenda is de organisatie voor innovatie en duurzaamheid die Nederland samen met bedrijven, overheden, maatschappelijke organisaties en particulieren sneller duurzaam wil maken.

Staatsbosbeheer

[HTTPS://WWW.STAATSBOSBEHEER.NL/](https://www.staatsbosbeheer.nl/)

Staatsbosbeheer heeft een nauwkeurig beeld van de ontwikkeling van groen en milieu in Nederland.

1.3 Platforms voor specifieke doelgroepen

Het gaat hier in het bijzonder om platforms die toegang bieden tot moeilijk bereikbare groepen. Het gaat in ieder geval om jongeren, maar bijvoorbeeld ook om mensen met een migratieachtergrond. Het kan zijn dat deze platforms nu niet zijn ingericht op actieve participatie. Het kan wel een strategie zijn om in samenwerking met deze platforms participatie te organiseren waarbij de platforms toegang tot deze moeilijke groepen ondersteunen. Een zoekrichting is ook om geheel andere ingangen te verkennen, zoals gaming sites.

Platforms voor Jongeren

De duurzame jonge top 100

[HTTPS://DJ100.NL](https://dj100.nl)

Top honderd van jongeren, *young professionals* en studenten die zich allemaal in verschillende vormen bezighouden met een duurzame wereld.

De jonge klimaatbeweging

[HTTPS://WWW.JONGEKLIAMATBEWEGING.NL](https://www.jongeklimaatbeweging.nl)

De Jonge Klimaatbeweging verenigt de stem van diverse jongerenorganisaties. Zij proberen klimaat- en duurzaamheidsbeleid te beïnvloeden door middel van campagnes en door gesprekken aan te gaan met politici, beleidsmakers en bedrijfsleven, met de Jonge Klimaatagenda als leidraad.

Nationale Jeugdraad

[HTTPS://WWW.NJR.NL/NL/](https://www.njr.nl/nl/)

De Nationale Jeugdraad is gericht op jongeren tussen de 12 en 30 uit alle sociale lagen van de Nederlandse samenleving. Doel is om deze jongeren te stimuleren en activeren mee te doen in de maatschappij voor een goede toekomst voor henzelf en anderen. Projecten variëren van lokaal tot internationaal niveau. De EU jongerendialoog is een van de lopende projecten waarbij Europese jongeren en beleidsmakers samen werken aan jeugdbeleid.

Nederlands Jeugdinstuut

[HTTPS://WWW.NJI.NL](https://www.nji.nl)

Het Nederlands jeugdinstuut bevordert de participatie van jeugd in thema's die hen zelf aangaan.

Stichting Plattelandse jongeren

[HTTPS://STICHTING-PJS.NL](https://stichting-pjs.nl)

Stichting plattelandse jongeren heeft als doel om jongeren op het platteland te verenigen en hun leefbaarheid te bevorderen. Zij creëren netwerken voor deze doelgroep, stimuleren projecten door en voor jongeren en ondersteunen hen in hun belangenbehartiging van lokaal tot nationaal niveau.

Speaking Minds

[HTTPS://SPEAKINGMINDS.NL](https://speakingminds.nl)

Speaking minds is een samenwerking tussen jongeren en gemeenten. In samenwerking bespreken de partijen gezamenlijk zaken die jongeren aangaan zoals armoede, schulden, jeugdzorg en gezondheidszorg. Jongeren leren hierdoor de lokale politieke structuur kennen en gemeenten krijgen directe toegang tot de belevingswereld van jongeren wat een waardevolle toevoeging biedt voor het maken van beleid dat deze jongeren raakt.

Movisie

[HTTPS://WWW.MOVISIE.NL/](https://www.movisie.nl/)

Movisie is expert in het faciliteren van burgerparticipatie in specifieke thema's. Zij zijn onder andere gespecialiseerd in jongerenparticipatie

Maatschappelijke Diensttijd

[HTTPS://WWW.DOEMEEMETMDT.NL](https://www.doemeemetmdt.nl)

Jongeren tussen de 14 en 27 jaar worden gestimuleerd om voor een bepaalde periode deel te nemen aan een maatschappelijk project.

Coalitie Y

[HTTPS://COALITIE-Y.NL](https://coalitie-y.nl)

Coalitie Y is een samenwerking van verschillende jongerenorganisaties (LSVb, ISO, JOB en Perspectief) met de ChristenUnie die de toenemende druk op jongeren aan willen kaarten.

European Council of Young Farmers - CEJA

[HTTPS://WWW.CEJA.EU](https://www.ceja.eu)

CEJA is een raad van Europese boeren die de dialoog aangaan met Europese beleidsmakers over zaken die hen aangaan zoals landbouw en klimaat. Er zijn al Europese projecten actief zoals EUREKA, de uitwisseling van landbouwkennis door Europa heen.

Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt - NAJK

[HTTPS://WWW.NAJK.NL](https://www.najk.nl)

Het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt is opgedeeld in tien provinciale onderdelen die vervolgens weer regionale onderverdelingen hebben. Het Agrarisch Jongeren Contact beoogt een verbinding tussen jonge boeren, het uitwisselen van kennis en informatie en een klankbord voor obstakels en ideeën.

Platforms voor burgers met een Niet-Westerse migratieachtergrond

Kennisplatform Integratie & Samenleving

[HTTPS://WWW.KIS.NL](https://www.kis.nl)

Het doel van Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) is een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. De onderwerpkeuze bepaalt het platform door eigen kennis en inzicht én door de kennisbehoefte vanuit het werkveld en de samenleving. Zij bieden onder andere handvatten voor de inclusie van burgers met een migrantenachtergrond.

Atria

[HTTPS://ATRIA.NL/TAG/MIGRANTENVROUWEN/](https://atria.nl/tag/migrantenvrouwen/)

Atria is een kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis. Zij richten zich ook speciaal op het emanciperen van vrouwelijke migranten en informeren en ondersteunen op het gebied van werk, onderwijs en andere zaken die migranten aangaan.

Movisie

[HTTPS://WWW.MOVISIE.NL/](https://www.movisie.nl/)

Movisie is expert in het faciliteren van burgerparticipatie in specifieke thema's. Movisie biedt ook handvatten voor het betrekken van burgers met een migratieachtergrond.

Diaspoint

[HTTPS://DIASPOINT.NL](https://diaspoint.nl)

Het belangrijkste doel van Diaspoint is om de kloof in sociale communicatie te overbruggen, zoals het bieden van een platform voor de verbinding van talrijke groepen mensen van Afrikaanse afkomst die woonachtig zijn in Nederland.

Het Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders

[HTTPS://WWW.SMN.NL](https://www.smn.nl)

Het Samenwerkingsverband Marokkaanse Nederlanders streeft ernaar de maatschappelijke positie van Marokkaanse Nederlanders te verbeteren en volwaardig burgerschap te bewerkstelligen door hen te faciliteren in het uitoefenen van invloed op beleid, projectuitvoering, voorlichting van de gemeenschap en verbinding met maatschappelijke organisatie.

Stichting inspraakorgaan Turken in Nederland

[HTTPS://WWW.IOT.NL](https://www.iot.nl)

Het Inspraakorgaan Turken is een samenwerkingsverband in de zin van de Wet Overleg Minderhedenbeleid: een stichting die de belangen behartigt van een minderheidsgroep of te onderscheiden minderheidsgroepen en die representatief is voor die groep of groepen. De stichting werkt samen met bestuurlijke organen en politieke en maatschappelijke organisaties in de Nederlandse samenleving.

Federatie Somalische Associaties Nederland

[HTTP://WWW.FSAN.NL](http://www.fsan.nl)

De Federatie Somalische Associaties is een koepelorganisatie met verschillende doelen en functies onder andere als belangenbehartiger en spreekbuis van de Somalische gemeenschap in Nederland.

De Vereniging van Arbeiders uit Turkije in Nederland

[HTTPS://WWW.HTIB.NL](https://www.htib.nl)

In het beleid van de HTBI staat het belang van migranten en hun maatschappelijke positie met de focus op vier speerpunten burgerschap, sociale cohesie, sociaal economische ontwikkeling en migratie en ontwikkeling. De vereniging richt zich ook specifiek op vrouwen, jongeren en ouderen.

Stichting Vobis

[HTTPS://WWW.STICHTINGVOBIS.NL](https://www.stichtingvobis.nl)

Stichting Vobis is een zelforganisatie die zich sterk inzet voor de gemeenschap, ongeacht nationaliteit, afkomst, cultuur of seksuele geaardheid. Zij draagt bij aan het creëren van een samenleving met een prachtig leefwereld, waarin iedereen zich thuis voelt en waar iedereen aan wil bouwen. Stichting Vobis richt zich onder meer op moeilijk bereikbare gezinnen met kinderen en met name de Hindoestaanse gezinnen die te maken hebben met bijvoorbeeld echtscheiding, sociaal isolement van de ouders, overlijden van ouders.

Stichting Pelita

[HTTPS://WWW.PELITA.NL/HOME.HTML](https://www.pelita.nl/home.html)

Stichting Pelita zet zich in voor mensen uit voormalig Nederlands-Indië die na afloop van de Tweede Wereldoorlog, de Bersiap of vanwege de Indonesische onafhankelijkheid naar Nederland vertrokken. Grof geschat gaat het om 300.000 Indische Nederlanders en 12.000 Molukkers. Pelita biedt hen aanvraagbegeleiding in het kader van de wetten voor oorlogsgetroffenen, informatie en advies op het terrein van welzijn en zorg en verwijst waar nodig naar maatschappelijk werk of andere vormen van hulp- en dienstverlening, binnen of buiten Pelita.

Integratiewerk

[HTTPS://WWW.INTEGRATIEWERK.NL](https://www.integratiewerk.nl)

Integratiewerk ondersteunt statushouders en andere migranten bij hun inburgering. In Amersfoort en Leusden bieden zij maatschappelijke begeleiding en begeleiding naar (vrijwilligers)werk. Ook heeft Integratiewerk taalscholen in Amersfoort, Doorn en Zeist. Het Vrouw en Kind Centrum stimuleert vrouwen uit Amersfoort hun leefwereld te vergroten.

Vluchtelingen Organisaties Nederland

[HTTPS://WWW.VON-CHANGEMAKERS.NL](https://www.von-changemakers.nl)

Landelijke belangenbehartiger van vluchtelingen in Nederland met 400 aangesloten organisaties van vluchtelingen die zich bezig houden met mensenrechten en rechtvaardigheid voor vluchtelingen.

Platforms voor burgers met een Westerse migratieachtergrond – zoals arbeidsmigranten uit Oost-Europa

Pools-Nederlandse Kulturele Vereniging

[HTTPS://PNKV.NL/NL/LINKS/](https://pnkv.nl/nl/links/)

Vereniging ter promotie van de Poolse cultuur voor Nederlandse en Polen in Nederland als ook ter bevordering van integratie van Polen en Nederland. Biedt een overzicht van verschillende organisaties en informatieplatforms voor Polen in Nederland, ook betreffende migratie en arbeid gerelateerde zaken.

Federatie Nederlandse Vakbeweging

[HTTPS://WWW.FNV.NL](https://www.fnv.nl)

De FNV komt op voor de belangen van werknemers op het gebied van werk en inkomen. Dit doen ze ook voor arbeidsmigranten.

2 Participatiewerkwijzen

Er zijn veel werkwijzen en toepassingsvormen voor burgerparticipatie. Bij de keuze voor werkwijzen en –vormen is belangrijk vast te stellen wat de insteek en gewenste uitkomst van de participatie is. We onderscheiden een aantal invalshoeken – de vet gedrukte woorden zijn daarbij bijzonder relevant:

- 1 **Dialogo** over complexe en gevoelige onderwerpen versus eenvoudige informatieoverdracht.
- 2 **Beschouwen** versus **bouwen**.

We maken een selectie van methoden en technieken die deze invalshoeken kunnen ondersteunen. We bouwen daarbij voort op eerder onderzoek door Citizenlab¹² en Prodemos¹³.

ABCD-Methode ('Asset-Based Community Development')

Zelfsturing door bewoners, lokale organisaties en instituties door gebruik van elkaars vaardigheden en capaciteiten. Inzet is de sociaaleconomische ontwikkeling van buurten en wijken. De ABCD-methode kent een vast stramien van vijf stappen. Aan de hand van een vragenlijst worden allereerst de capaciteiten en vaardigheden (assets) van bewoners, lokale organisaties en instituties in kaart gebracht. De tweede stap is het versterken van de sociale relaties door bewoners en lokale organisaties met elkaar in contact te brengen. De derde stap is gericht op het mobiliseren van de buurtgemeenschap. De vierde stap is het samenbrengen van de buurt rond een visie en een plan. De vijfde stap houdt in dat de bewoners zelf op zoek gaan naar steun van buiten om de eigen initiatieven te ondersteunen.

Deze methode stimuleert dat inwoners samen bouwen. Daarbij bestaat veel aandacht voor het aanspreken van de beschikbare vaardigheden en competenties van inwoners. Bewoners zijn daarmee goed in staat hun krachten te bundelen en elkaars kracht te benutten.

Adviesraden

Adviesraden geven advies aan het College van Burgemeester en wethouders en/ of gemeenteraden over gemeentelijk beleid en de uitvoering daarvan. Een adviesraad bestaat uit burgers die op persoonlijke titel, als vertegenwoordiger van een bepaalde organisatie, of als vertegenwoordiger van een bepaalde bevolkingsgroep worden benoemd.

Er zijn in Nederland heel veel adviesraden. Hier kan goed op worden aangesloten. Deelnemers aan adviesraden zijn mensen die al op voorhand geïnteresseerd zijn in maatschappelijke thema's en vraagstukken.

Ambassadeursnetwerk

Ambassadeurs zijn sleutelpersonen die hun achterban actief betrekken bij participatie over plannen, opgaven of vraagstukken. De samenstelling van een ambassadeursnetwerk kan naar eigen inzicht bepaald worden. Een ambassadeursnetwerk kan bestaan uit actieve buurtbewoners, maar ook uit gezaghebbende mensen in de politiek of het bedrijfsleven. Ambassadeurs worden ingezet om hun achterban te stimuleren een idee of een plan verder uit te werken en/ of hiervoor steun voor te verwerven.

Ambassadeurs bieden via hun eigen achterban en netwerk toegang tot allerlei groepen en mensen die via andere wegen moeilijker bereikbaar zijn. De ambassadeurs staan al in connectie tot de eigen achterban. Ambassadeurs kunnen hun achterban organiseren en de wensen, belangen en zorgen ophalen en verwoorden. De kwaliteit van de inbreng is in sterke mate afhankelijk van de wijze waarop

¹² <https://www.citizenlab.co>

¹³ <http://www.participatiewijzer.nl/De-Participatiewijzer/Databank-methoden>

de ambassadeur zijn of haar rol invult en werkelijk in staat is de achterban te organiseren of namens hen kan spreken.

Bronmethodiek

Met de bronmethodiek kun je wensen en voorkeuren van mensen in kaart brengen en koppelen aan hun gezamenlijke competenties en mogelijkheden voor het organiseren van vrijwillige inzet. Een persoonlijk interview vormt de basis van de bronmethodiek. Mensen uit lokale organisaties of de wijk worden ingezet om een interview af te nemen met de bewoners van de wijk/ doelgroep. Het doel van het interview is om een beeld te krijgen van de wensen, voorkeuren en competenties van de geïnterviewde bewoner. Daarnaast wordt de bewoner gevraagd of deze bereid is om zijn competenties in te zetten om bepaalde wensen en verwachtingen te realiseren.

Deze methode is door de persoonlijke en kwalitatieve aanpak arbeidsintensief. Het bereik van mensen is daardoor beperkt. Aan de andere kant is er veel ruimte om goed aan te sluiten op de belevingswereld en interesse van deelnemers. Het lukt met deze werkwijze heel goed om een connectie met mensen op te bouwen voor duurzame participatie. De persoonlijke en intensieve aanpak draagt ook bij aan het bereiken van moeilijk bereikbare groepen en daarmee een inclusief proces.

Burgerpanel of -advieskring

Veel gemeenten beschikken over een burgerpanel. De gemeente legt een groep burgers een open vraag voor en stelt randvoorwaarden waaraan het gevraagde antwoord of advies aan moet voldoen. Meerdere varianten zijn denkbaar, bijvoorbeeld het organiseren van verschillende bijeenkomsten met een externe gespreksleiders.

Nogal wat gemeenten maken gebruik van burgerpanels. Hier kan goed op worden aangesloten. Deelnemers zijn mensen die al op voorhand geïnteresseerd zijn in maatschappelijke thema's en vraagstukken.

Burgerjury

Een burgerjury bestaat uit een groep van 15 à 20 willekeurig geselecteerde burgers die een uitspraak doen over een politiek vraagstuk. Deelnemers worden voorafgaand geïnformeerd door experts, overleggen in subgroepen en komen uiteindelijk gezamenlijk tot een beslissing of advies. Het hele proces heeft een tijdsbestek van 4 tot 5 dagen.

Positief aan de burgerjury is de willekeurig selectie van burgers waardoor niet de 'usual suspects' aan zet zijn. Bovendien wordt men goed geïnformeerd over de inhoudelijke inzet. Hoe complexer het onderwerp, hoe tijdsintensiever de onderneming is voor deelnemers.

Charette

In een Charette (of 'design workshop') komen mensen met verschillende achtergronden samen om consensus te bereiken rond bepaalde vraagstukken. Deelnemers bouwen in subgroepen een ontwerp en advies aan de gemeente. Begeleiding van deelnemers en coördinatie van het proces vindt plaats door een stuurgroep.

De aanpak voorziet in een diverse samenstelling van de deelnemers voor een inclusief en zo nodig representatief proces. De stuurgroep is verantwoordelijk voor goed verwachtingenmanagement inclusief ruimte voor deelnemers om tot een open uitwisseling te komen. Het is daarbij wel zaak dat de stuurgroep deze rol goed invult.

Gibson-methode en Consensusconferentie

Bij de **Gibson-methode** geven burgers aan de hand van stellingen hun mening over een bepaald onderwerp. De stellingen waar niet iedereen het mee eens is worden besproken onder begeleiding van een gespreksleider. Stellingen kunnen ook enigszins worden aangepast om te kijken of de groep zo dichtbij een consensus komt.

Bij de **Consensusconferentie** wordt een willekeurige groep van 10 tot 20 burgers geselecteerd op basis van sekse, leeftijd, sociaaleconomische status en samenstelling van het huishouden. Vooraf wordt duidelijk aangegeven wat er van de deelnemers wordt verwacht. Deelnemers worden geïnformeerd over de beleidskwestie en kunnen experts op dat gebied raadplegen waarna een beleidsaanbeveling volgt.

Net als bij een aantal bovenstaande methoden wordt ook hier werk gemaakt van representativiteit en inclusiviteit. Het doel is tot een consensus te komen.

Deliberatieve peiling

Bij een deliberatieve peiling worden deelnemers op basis een aselechte steekproef geselecteerd. De deelnemers vullen vooraf een vragenlijst in over het onderwerp van de Deliberatieve Peiling. Daarmee wordt de positionering van de deelnemers ten opzichte van het onderwerp vastgesteld. Vervolgens ontvangen deelnemers onafhankelijke en uitgebreide informatie over het onderwerp. Hierna gaan de deelnemers met elkaar en met deskundigen in discussie waarna ze dezelfde vragenlijst invullen. De algemene gedachte is dat burgers na de informatieverschaffing en deliberatie een beter genuanceerde en onderbouwde mening geven. De verschillen tussen de opinies voor en na de deliberatie worden nader geanalyseerd. Een Deliberatieve Peiling heeft als doel tot een goed onderbouwd oordeel te komen dat representatief is voor de gehele bevolking.

De deliberatieve peiling is interessant om op een vrij snelle manier de opinie van deelnemers rond allerlei vraagstukken te peilen.

Focusgroep

In een focusgroep vindt een gestructureerde discussie plaats over een onderwerp of thema onder begeleiding van een ervaren gespreksleider. De groepsgrootte is meestal 4 tot 15 personen. De focusgroep is een kwalitatieve onderzoekvorm waarbij een groep van mensen gevraagd wordt naar hun percepties, ideeën en meningen over een onderwerp, idee of thema. Focusgroepen worden vooral gebruikt om snel data te verzamelen voor onderzoek (en ook vaak voor marketing doeleinden).

Focusgroepen zijn met name geschikt om snel mensen uit verschillende doelgroepen/ achtergronden af te tappen/ te interviewen. Het is ook mogelijk verschillende focusgroepen voor specifieke doelgroepen te organiseren. In een reeks van focusgroepen kun je tevens van 'algemeen' naar 'bijzonder' werken door bepaalde onderwerpen of vraagstukken gaandeweg te verdiepen (inhoudelijke inzet). Focusgroepen zijn minder geschikt om een echte dialoog te organiseren.

Internetpanel en Opiniewijzer

De **Opiniewijzer** peilt op kwantitatieve wijze de mening van burgers (aan de hand van een vragenlijst) en draagt bij aan meningsvorming rond bepaalde onderwerpen of thema's. Een **internetpanel** bestaat uit een groep burgers die via internet regelmatig hun mening geeft over plaatselijke onderwerpen. De resultaten worden meestal gebruikt als extra informatiebron voor beleidsvorming. De deelnemers kregen een aantal keer per jaar op een website een aantal stellingen en vragen voorgelegd over plaatselijke onderwerpen. Zo wordt op een snelle en effectieve manier de mening van de burger gepeild.

Het internetpanel is een kwantitatieve verzameling van meningen. Dit maakt diepgaand inzicht in belevingswerelden en dialoog onmogelijk. Wel is het mogelijk een oppervlakkig representatief beeld te krijgen van een grote groep burgers.

Lerende gemeenschap

Een Lerende Gemeenschap (LG) bestaat uit een groep mensen die belang heeft bij een bepaald vraagstuk en met elkaar kennis wil uitwisselen over dit onderwerp. Een Lerende Gemeenschap ontstaat niet zozeer vanuit een specifiek projectplan, maar vanuit de gezamenlijke betrokkenheid van burgers bij een onderwerp/ opgave en de behoefte aan verandering. De gemeente vervult daarbij een ondersteunende rol op het gebied van organisatie en communicatie.

Een Lerende Gemeenschap bestaat uit een groep actieve denkers en doeners uit de samenleving, die regelmatig bij elkaar komen. Er wordt een onderwerp gekozen waar men allemaal belang bij heeft en er vindt een brainstorm plaats over ideeën en oplossingen.

De lerende gemeenschap biedt mogelijkheden voor duurzame participatie en goede aansluiting op de belevingswereld van deelnemers. Deze methode is wel arbeidsintensief en kent het geen duidelijk eindpunt van de participatie. De Lerende Gemeenschap kan op de lange termijn tot vruchtbare resultaten leiden doordat deelnemers steeds beter geïnformeerd en betrokken raken.

Olympiade-conferentie

De Olympiade-conferentie is een methode waarbij groepen met verschillende belangen en expertises samen toewerken naar een gezamenlijk gedragen besluit of standpunt.

Een Olympiade-conferentie is opgebouwd uit vijf groepen ('ringen') met vertegenwoordigers van verschillende maatschappelijke groeperingen. De samenstelling van de ringen kan naar eigen voorkeur worden bepaald.

Bij voorkeur beslaat een Olympiade-conferentie één dagdeel. De conferentie kent daarbij drie rondes. In de eerste ronde wordt in elke ring de centrale vraagstelling besproken zonder discussie. In de tweede ronde wordt aan de ringen de opdracht meegegeven om nieuwe gezichtspunten mee te nemen. Dat kunnen randvoorwaarden zijn als geld of tijd, of het standpunt van een andere ring. Elke ring formuleert opnieuw zijn standpunt. In de derde ronde komen alle standpunten samen in een plenaire discussie. Er wordt door middel van discussie toegewerkt naar een gezamenlijk gedragen besluit of standpunt, waar beleidsmakers mee aan de slag kunnen gaan.

De verschillende ringen van de Olympiade-conferentie maken deze methode nog inclusiever dan andere vormen. Veel meningen en doelgroepen passeren de revue wat zorgt voor een goede representatie en geïnformeerdeheid. Deelnemers krijgen een goed beeld van verschillende belevingswerelden. Dit faciliteert bij het maken van weloverwogen beslissingen en adviezen.

Scenariomethode

Bij de scenariomethode ontwikkelen deelnemers meerdere toekomstbeelden of scenario's. Zij doorgronden samen de keuzevraagstukken, consequenties, dilemma's en mogelijke risico's rond de scenario's. Hierdoor zijn deelnemers nauw betrokken bij het onderwerp en ondervinden zij het belang van verschillende scenario's voor de eigen leefomgeving. Deelnemers krijgen inzicht in de complexiteit en dynamiek van opgaven. De deelnemers kunnen ook betrokken worden bij de besluitvorming over scenario's.

De scenariomethode biedt mogelijkheden voor duurzame participatie waarbij deelnemers gedurende langere tijd en op intensieve wijze meebouwen aan relevante maatschappelijke opgaven.

Schouw

Een schouw is een methode om op een locatie (straat, buurt, wijk) samen met ervaringsdeskundigen wensen, ideeën of zorgen te inventariseren. Organisatoren gaan samen met bewoners van een bepaalde wijk, eventueel begeleid door experts, langs een aantal specifieke locaties. De methode kan ook worden ingezet om te laten zien hoe problemen zijn opgelost.

De schouw is een goede methode om een gedetailleerd beeld te krijgen van vraagstukken door de ervaring en belevingswereld van de deelnemers aan te boren.

Werkvorm	Groeps grootte	Participatievorm	Tijdsduur	Selectie deelnemers
ABCD-methode	Klein	Duurzame participatie	Doorlopend	Vrijwillige inwoners en betrokkenen betreffende gebied
Adviesraden	Klein tot groot	Duurzame participatie Flits-participatie Consultatie	Doorlopend	Representanten doelgroepen en organisaties
Ambassadeursnetwerk	Klein tot groot	Duurzame participatie	Doorlopend	Actieve burgers of gezaghebbers in politiek of bedrijfsleven
Bronmethodiek	Klein	Onderzoek met het oog op duurzame participatie	Lang	Selectief
Burgerpanel of -advieskring	Klein tot groot	Duurzame participatie Flits-participatie Consultatie	Doorlopend	Willekeurig/aselect
Burgerjury	Klein tot groot	Duurzame participatie Flits-participatie Consultatie	Kort, herhaaldelijk	Willekeurige/aselect
Charette	Klein	Flits-participatie	Kort	Selectief en willekeurig/aselect
Consensusconferentie en Gibson-methode				
Deliberatieve peiling	Klein tot middelgroot	Consultatie Onderzoek	Kort	Willekeurig/aselect
Focusgroep	Klein	Consultatie Onderzoek	Kort	Selectief en aselectief
Internetpanel en Opiniewijzer	Groot	Consultatie Onderzoek	Kort en herhaaldelijk	Selectief en aselectief
Lerende gemeenschap	Klein	Duurzame participatie	Doorlopend – lange termijn	Betrokken burgers
Olympiade-conferentie	Klein tot middelgroot	Flits-participatie	Kort	Selectief en aselectief
Scenariomethode	Klein	Duurzame participatie	Kort tot middellang	Selectief en aselectief
Schouw	Klein	Onderzoek Consultatie	Kort – en herhaaldelijk	Selectief en aselectief

Tabel 1.2: Samenvattend overzicht van de verschillende werkwijzen.

Bijlage: bronnen

Schriftelijk materiaal

- European Commission, *Questions and answers, Shaping the Conference on the Future of Europe – Questions and Answers*, 22 January 2020.
- European Parliament, *European Parliament's position on the Conference on the Future of Europe, European Parliament resolution of 15 January 2020 on the European Parliament's position on the Conference on the Future of Europe*
- Europese Commissie, *Mededeling van de commissie aan het Europees Parlement en de Raad, Vorm geven aan de conferentie over de toekomst van Europa*, 22 januari 2020.
- Igno Pröpper, *De aanpak van interactief beleid: Elke situatie is anders*, derde herziene druk, 2009.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Opdrachtformulering verkenning vormgeving burgerbetrokkenheid in het kader van de Conferentie over de Toekomst van Europa*, 28 juli 2020.
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, *brief aan de Tweede Kamer, Kabinetsinzet voor de Conferentie over de toekomst van Europa*, 14 februari 2020
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, *brief aan de Tweede Kamer, Uitkomsten maatschappelijke consultaties over de toekomst van de Europese Unie*, 16 november 2018.
- Netherlands Institute for Social Research, *Report on consultations with citizens on Europe in the Netherlands, What do the Dutch want from the European Union? An exploratory study using surveys, virtual dialogues and focus groups*, November 2018
- Sociaal Cultureel Planbureau, *Wat willen Nederlanders van de Europese Unie? Een verkenning met enquêtes, een onlinedialoog en focusgroepen*, mei 2019.
- Transnational Institute (Andreea Zelinka), *Examining Barcelona en Comú's attempt to be a movement-party*, 6 March 2018.
- Verwey-Jonker Instituut, *Burgerraadpleging over Europa, Wat vinden Nederlandse burgers van de toekomst van Europa*, oktober 2018.

Gesprekspartners

We hebben een aantal mensen geconsulteerd:

- Verschillende docenten maatschappijleer en geschiedenis van verschillende MBO- en HBO-opleidingen
- Participatie-experts: mensen die gespecialiseerd zijn in bereiken van bepaalde groepen /
- Mensen die binnen gemeenten burgerbetrokkenheid en participatie organiseren.
- Mensen die ervaring hebben met digitale participatieplatforms.
- Een werkgeversorganisatie.